

Strojnice št. 1916

J. Cankar

SLOVAN

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST
IN PROSVETO

LETO XIV. - 1916. - ŠT. 1.

UREJA MILAN PUGELJ.

TISKA IN ZALAGA DRAGOTIN HRIBAR V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Peter Drozeg. Alojz Kraigher . . .	1	Rex Sodomae. Jože Vesel	17
Ah, vedno še... Ant. Batagelj . . .	8	Kje so? Maister	22
Rudeča roža. Litai-pe — A. Gradnik	8	Kralj Matija Gubec. Fran Lipah .	28
Jezna zgodba iz Levstikovega živ-		Listek	29
ljenja. Objavlja Avgust Žigon .	9	P.: Ciciban. Nik. Voznik: „Družba sv. Mohorja.“	
Pesmica. Ant. Batagelj	13	Dr. Zober: Inter arma. Avgust Žigon: Čopova bi-	
Damske ure. Fr. Milčinski	14	blioteka. — Naše slike: Jan vit. Skramlik: Mo-	
Juhuhu! Maister	16	litev. (Umetniška priloga.) V. Mally: Koledniki.	
		(Umetniška priloga.)	

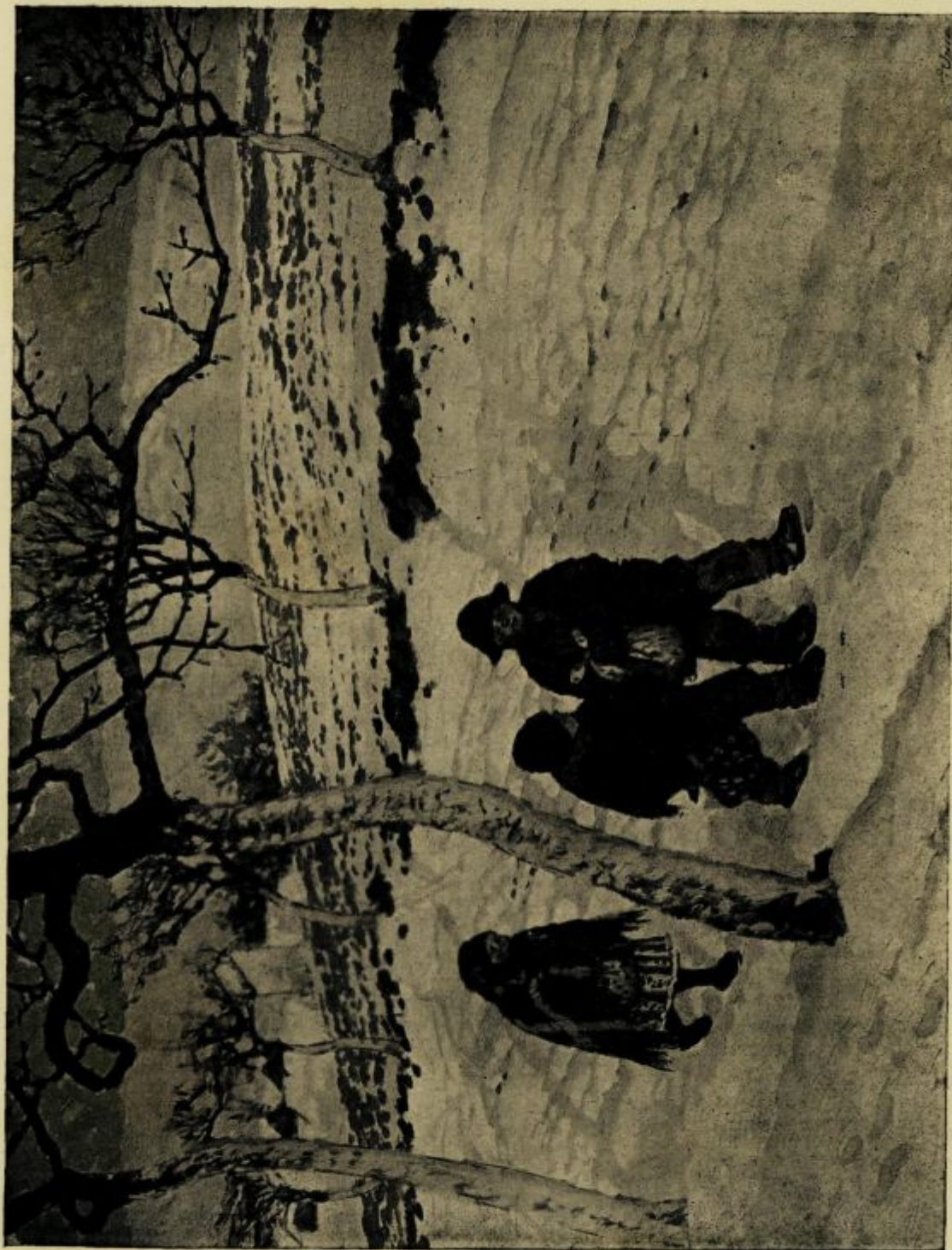
Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrť leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — Cena inseratom: Dvostopna
 ===== petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. =====

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.

JAN VIT. SKRAMLIK: MOLITEV.

V. MĀLY: KOLEDNIKI.

Peter Drozeg.

Spisal Alojz Kraigher.

I.

Ob véliki cesarski cesti, gladki in lepo napeti, beli kakor kreda, stoji enonadstropna svetla hiša z napol zabrisanim napisom: „Gostilnica pri ptičku“. Na vsaki strani glavnih duri kamenita miza, podolgovato rezana, z lesenimi klopmi. Nad mizami in preko vhoda razpleteno vejevje dveh veličastnih starih murv. Za hišo in na obeh straneh gospodarska poslopja in dvorišča, vse še precej lepo urejeno, a malce zanemarjeno. Na južnem koncu tehtnica na most, pred njo obširen, raven prostor za balincanje. Brzjavni drogi se vrste ob cestnem jarku, noseč cel pramen drgetajočih in brnečih žic. Hiši nasproti sadovnjak, na trati pod drevesi nekaj miz in stolov.

Večerni veterček pihlja po cesti, zvrtniči travne bilke, padle s senenih voz, in zašumlja med listjem murv.

Peter Drozeg se ozre v nebo za redkimi oblaki: do konca košnje bo še vsaj držalo vreme?! Sive oči mu brižno gledajo izmed oteklih vek.

„Tona, Tona,“ — kliče v vežo, „kar je naloženega, je treba danes spraviti. Pa se naj po-brinejo po večerji; štefan vina jim obljubi!“

Pod desno murvo presedeva Drozeg, po cele dneve presedeva, motreč življenje po cesti gori in doli, ozirajoč se skozi okno v prostrano vežo in odprto kuhinjo. Od tod poveljuje in gospodari, robanti in preklinja; tu sreblje sladkega vipavca, sanjari in premišlja. Če je treba, se vzdigne stokajoč, se vleče k tehtnici in godrnja med potom:

„Kadar sem tam, ne bo nikogar; če človek séde, pa jo prav gotovo vrag pricina z juničico, da res ni vredno truda.“

Seno in slamo, vapno . . . no, vozove bi še tehtal, a to drobnjav mesarsko . . .

Putiko ima v nogah; zato le težko hodi, s trdimi koleni, sključenim hrbtom. Debela palica mu je opora, uglajena od dlani; pri sedenju se naslanja nanjo z obema rokama in z brado, pa jo zavihti nenadoma razlagajoče, ukazujoče, žugajoče, dokler ne zropota razljučen z njo po mizi in po klopeh.

Od zadnje zime je Drozeg vdovac. Preko šestdesetih je, skoraj siv, malo zabuhlih lic in velih udov. Oči pa mu še švignejo strasti in ognja; prsi mu planejo, če treba, v vrisk in petje.

Hči Tona mu krčmari. Vozniki se ustavljajo, kmetje z živim ali mrtvim blagom; sosedje prihajajo po tobak, na kozarček žganja, na četrtinko dobrega; iz trga pridejo tuintam izletniki; ob nedeljah je življenja, da je kaj. —

Zadnji voz priškriplje na dvorišče, kakor gora naložen. Par grabljic leži na njem, razgretih lic, med ustnicami mrvo žvekajoč. smejoč se in prerekajoč se s kosci, ki gredo ob vozu in jih dražijo.

Drozeg je ravno povečerjal. Dvanajstletni Evgen, njegov najmlajši sin, prvošolec na počitnicah, mu je bil prinesel kupo vina. Stari jo izpije duškoma, kakor v naglici, in si briše usta s trepetajočimi rokami.

„Vidiš, Evgenček, . . . jaz grem gledat k delavcem; ti pa mi natoči še enkrat . . . in tu počakaj!“

Stari krevlja okoli ogla, suka palico in se dere že od daleč na hlapca in na delavce, na sina Janeza.

„Pod skedenj zapelji, Janez! Še danes morate zmetati! Martin naj odpravi konje! Povrsti oba voza! Ko bo prvi prazen, kar porinete . . .“

Sredi dvorišča se zasidra, z upognjenim tilnikom, zariplimi očmi, kričeč in zmerjajoč. Ljudje pa se ne brigajo posebno za njegovo vpitje. Palica se bliska v mraku, sekajoč na vse strani; iz glasu pa skoro zadoni ko malodušno nezaupanje v svojo poveljniško odločnost, celo za psovko bi zaslutil prošnjo.

„Saj ste od Boga, ljudje krščanski! Štefan vina sem obljubil . . . Martin, ti govedo, vajeti so se zaplele pod kopita; vprego mi potrgaš.“

Iz hiše priteče Tona mimo njega in mu odbije palico:

„Kaj bi se drli v enomer! Aló k večerji! Vse je že na mizi.“

Razgreta v lica si briše mokre roke ob predpasnik in naganja delavce:

„Aló, kar hitro, da ne zmrzne v skledah!“

Preresen je njen obraz za sedemindvajset let. Usta so jej trpko risana, oči brez radosti. Ko se vrne mimo očeta, se mu ogne s komolcem, kakor bi se bala, da se umaže.

Drozeg umolkne in povesi palico. Zadrega se mu bere na obrazu, strahopetnost in upor, vse obenem: ali sem še gospodar? ali nisem več gospodar? — Počasi se prestopa po dvorišču, godrnjajoč polglasno, nevoljno gledajoč za delavci, ki odhajajo počasi v hišo, otirajoč si pot z obrazov in ne meneč se mnogo za gospodarja. Zadnji pride Janez mimo. On edini se za trenotek ustavi. S predpasnikom si briše vrat in čelo, se nasmehne malo plašno z begajočimi očmi in reče suho:

„Jutri bomo gotovi.“

„Menda vsaj! Teh par pesti sena bi že lahko davno spravili.“

Sin se obrne proč in odide oklevajoč. —

Z otroki se Drozeg ne razume prav posebno. Najstarejši, Polde, odvetniški koncipijent, ne pogleda mnogokrat domov; če pride, pa brez dvoma nadleguje za denar. — Janezu je namenjen dom, a za očetovo naklonjenost se ne poteza ravno. Odslužil je bil vojake, zdaj pa bi ponočeval in vasoval noč za nočjo. Zjutraj je po navadi skrokan, da ne more ustajati dosti zgodaj in ne opravljati po vesti svojih poslov.

Stari je zato prisiljen, da se sam pobriga in pogleda časih v hlev, saj na hlapca se še manj zanese. To pa ga jezi. Ali si še ni zaslužil morda nekoliko počitka? Ali ima zato odrasle sinove, da bi se še na stara leta sam ubijal zanje? — On jo namreč tudi rad potegne takole na večer, če se zbere tovaršija v krčmi, družba za marjašič, za taročič. Potem seveda bi se zjutraj rajši malo dlje povaljal po blazinah. Pa ga zbudi na vse zgodaj skrb za konje, za živad, za pravočasen odhod na delo. Posluša in posluša, ali so že posli na nogah, ali se kaj gane v hlevu, ali se odpravlja hlapec z vozom, ali že čuje Janez in Tona z deklami. In nazadnje mu ne da miru, pa vleče svojo putiko na mostovž in po stopnicah doli, da škripljejo pod njim, preklinjajočim, stokajočim . . . Kaj bi se ne jezil?

Vrhu tega se mu je zadnje dni zazdelo, da se Janez nekaj mota okoli Katre, kuhinjske deklet. Zalo deklet je, a ne prelahke nravi — stari se spozna na to — in strašno neprijetno bi mu bilo, ko bi se kaj resnega razvilo med njo in sinom. — Tretji sin, Miklavž, je pri vojakihi. — Najmlajši, Evgenček, je ljubljenec očetov; ne samo zato, ker je najnežnejši, najbolj gosposki; že samo dejstvo, da se mu je narodil, ko bi nihče več ne bil pričakoval kaj takega od njega in njegove ranjke Neže, ga navdaja s ponosnim samozadovoljstvom; pogled na miljenca, ki se poleg tega še prav lepo razvija v šoli, ga kar nekako maže krog srca. — In kar se tiče Tone, edine hčerke, po letih druge med otroki, jo je bil prav rad imel; a zadnje čase je med njima vojno stanje. Možitev jej roji po glavi, — ko vendar vidi, da bi vzela hiši gospodinjo, da bi bilo v krčmi vse narobe, če odstopi. Naj bi se na dom možila, če dobi pripravnega človeka; Janeza bi potem že kako drugače odračunil, saj je itak najbrž malo preneroden za krčmarja. A kar — na vrat na nos od hiše; on brez ženske pomoči; gostilnica, kmetija, kuhinja, govedoreja, svinjereja, tudi Evgenček — naenkrat vse brez gospodinje, brez ženskega nadzorstva, prepuščeno nezanesljivim deklam! In zraven: — ko bi se bila res ne vem kako zagledala v neznanega junaka, mladeniča, da bi bil vreden koprnenja! A njen izbranec ni ravno fant od fare. Krepek mož, premožen; ampak — saj bo že skoraj štirideset! Vdovec je, otroke ima! To niso kake deklinške muhe. Kakšna strela je treščila v deklino? — Na tihem ga najbolj moti, da bi moral — doto šteti. Ko bi

bil odkritosrčen, bi celo priznal, da se hčerke rad znebi. Vzela si je bila preveč oblasti. Ali naj dovoli, da mu otrok na prste gleda, če se mu zahoče vina ali kart? Že prej se ga je rad naskal. Odkar je ovdovel, se pa še bolj udaja vinskemu omamljanju; kakor da je v njem najvišji užitek, izpolnitev vseh pozemskih hrepenenj; kakor da se hoče odškoditi za skoraj petkrat sedem suhih let ženinega varuštva. Zato ni čudno, da je zakipelo ogorčenje iz njega, ko so se hoteli otroci polastiti nadzorovanja. In zlasti Tona: kakor da se je na pamet naučila materinih kretenj, psov, očitanj! Bil bi torej pravzaprav vesel, ko bi se rešil tega jeroba. Ampak — doto šteti; kar na roko, kakor bi zahteval zet, — to mu je nemogoče. Za ušesi se popraska in vroče mu postane že pri sami misli. Kaj si predstavljajo negode? Koliko je samo požrla ženina bolezen? Koliko ga stane Polde, koncipijent, že toliko vrsto let? Za Evgena je treba plačevati v mestu. Miklavžu v vojake naj pošilja, čim večkrat more. Pa njegova putika! Zdravljenje po toplicah, — leto za letom. In — Drozgu se od tesnobe zamegle oči — te nesrečne karte! Za kolikor ga sosedje obrnažijo pri kartah, to bi mu ne moglo polomiti perutnic. Ampak zunaj: — če pride v trg, če pride v mesto, zlasti pa v toplicah. Samo parkrat na leto se zgodi. Saj je časih, posebno prejšnja leta, tudi kaj zaslužil s kartami. O, lepih denarcev je že pričaral tuintam v svojo mošnjo! In vendar — prokleta kvartopirska strast, da si jo je hudič izmislil! Marsikak stotaček bi si bil prihranil in svoje že itak obremenjeno posestvo bi bil obvaroval za dobršen del morečih vknjiženih dolgov. — Ali kaj sanjajo o tem otroci? Ali misli Tona, da je kar tako: — tiste tisočake sem, pa smo si dobri? Tiste tisočake? Koliko pa jih dobiš na zemljo, že davno preobdolženo? — Ljudje krščanski, ne pozabite, da je Drozeg že začel z dolgovi! Z ranjko Nežo sta bila kupila posestvo in vse pošteno plačala, resnično; ampak — poprav je bilo treba spred in zad, na vsakem koncu je kaj manjkalo. Prezidala sta bila hleve in skedenj, svinjaki so morali biti novi, shramb je bilo treba za žito in koruzo, za krompir in zelje. Spodnje prostore v hiši sta bila prenapredila za gostilnico. Vse to pa je veljalo denarce. In kaj si mislite, da je z vračevanjem kar tako? Že za obresti, brez amortizacije, je težka reč. Pa pridejo neprilike in niti za obrestil ni. Nikar da bi dolg kopnel, še rase, mr-

cina. Novega posojila potrebuješ, da zamašiš starejše luknje. Človek se peha in trudi, pol življenja gara; vsako leto se tolaži: zdaj se odrežemo! seno bo drago in ne bo ga malo; z živino kaj zaslužimo, s teleti, z voli, kako žrebe prodamo; vožnjo gramoza prevzamemo od cestnega odbora; vojaki pridejo na vaje, srebrn dež za krčmo; morda — no, zakaj ne, tudi karte so nam že prinesle srečo! — morda se obrne in na mah je tu drobiža kot pečka . . . a nazadnje, koncem koncev: ko bi moral hčeri doto šteti, — vrag te daj, odkod? Kar je bilo v gozdu zrelega, je že davno padlo pod sekiro. Ali naj začnemo kosati posestvo? Prodajati od kraja? Hudimana, koliko pa je še prostega intabulacij? Ali nam posojilnice dovolijo prodajo? Ne sežejo preje same po izvršilnem kladivu? — Drozgu se zježijo redki skodrani lasje, iz kožnih luknjic mu udari pot, obraz mu zamodri in vrat se mu napne, kakor da so ga okovi zvezali čez prsi . . . Ne še, Tona! Rebca ne, ker ne bi hotel čakati! Doto šteti — pa zdaj še ni mogoče. Ne gre, je ustanovljeno, in — amen! —

Drozeg jo nameri proti kuhinji. Mrak se je bil že zgostil, Petrove oči so slabe: — šment preklicani, kakor bi skoz sito gledal! Zlasti na večer je neprijetno. — V kuhinji že gori svetilka, skozi odprta vrata pada pramen luči do vodnjaka. Dekla Katra pride s škaфом po vodo. Drozeg se ustavi:

„No, Katra, danes si se zmajala. Ko bi bil tvoj fant, bi ti nagnal vode.“

„Hvala lepa! Kaj mi treba fanta?“ — se nasmehne dekla malo začudeno in malo plašno.

„Hm — tebi bi je že nagnal.“ — Na licih mu igra poredna ljubeznivost. „Ampak potem — potem bi najbrže nagnal Martin mene.“

Ona se začudi in ga pogleda z odprtimi ustmi . . . nenadoma zardi, izplakne ška, zlije vodo po dvorišču, postavi ška nazaj pod cev in začne iznova goniti. Krila ji opletajo krog vitkih beder, rame se ji dvigajo v rokavcih, nad tilnikom in ob sencih jej mahljajo malo zmršeni lasje. Srce jej hitreje tolče v prsih: . . . Zlobnež stari! Ali se mari vsiljujem Janezu? Martina bi mi rad natvezil . . .

Drozeg jo gleda, oprt ob palico, oči se mu krohočejo zadovoljnosti: — Kako je hitro razumela! Strokovnjaško jo premeri: — Zalo dekle! lepše nego štacunarjeva Marička; a ta ima denar . . . E, Peter, tudi ti bi se hotel poigrati najprej

s Katro. — Pa se prestopi ves zamišljen: — Ampak — vzel bi le Maričko . . .

Dekla odnese vodo na rokah, upirajoč posodo ob trebuh. S stisnjenimi ustnicami gre mimo gospodarja, obrnjena na pol od njega.

„Le ošabna bodi, ko si mlada!“

Pogled mu objame njene boke in napeta prsa in se zaiskri pretkano: — Janez ne zataji, da je — „ptičkov“ sin! — Misel se mu izgubi v preteklost, marsikaka lumparija jo ustavi spotoma. O, Peter je bil od mladih nog možak! V ljudski šoli je bilo že očitno njegovim součencem, da je drozeg ptič. In Drozeg je bil ponosen na priimek. —

„Prezgodaj žgete petrolej,“ — zarobanti v kuhinji in podreza s palico med neumite piskre in posodo. „To je že od celega tedna, a? Zvečer ni časa za pomivanje, kakopa, ko je treba vasovati! Luč palite ob osmih, ko je še skoraj dan in niste ravno slepi. Potrata salamenska!“

„Pojdite iz kuhinje, vas prosim!“ — se zadržere Tona ježno, vsa razžarjena od ognja. „Vi ste menda oslepel, ko ne ločite noči od dneva.“

Drozeg se dela, ko da ne sliši in stopi v vežo k delavcem, ki večerjajo pri veliki družinski mizi.

„Bog blagoslovi, ljudje krščanski!“

Z vsemi skupno govori, temu in onemu zine kakšno; zdaj dostojanstveno, dobrohotno, pa prezirljivo in zbadljivo, očitajoče in tožeče, veselo in razposajeno . . .

Zunaj pa varuje Evgen njegovo čašo vina. Pod murvo na očetovem prostoru sedi, kupico med rokama, z resnim in moškim obrazom. Zdaj pa zdaj se upre na prste in seže z ustmi na rob kozarca; previdno ga povezne med zobmi in srka kapljico za kapljico. Oči mu verno zro v pijačo; strašno imenitno se mu zdi.

Sosed Čelhar pride k mizi, samozavesten mož obrutih, gladkih lic; brada mu je ustvarjena ostro kot zagozda.

„Le potegni Evgen, le potegni, saj si fant od fare!“ — Dobrodušno ga potreplje po temenu, hodreč ga z mežikajočimi očmi.

Deček pogleda od strani, veselo in šegavo, pa posreblje še par kapljic.

Tu stopi Drozeg iz veže, z enim očesom pozdravi Čelharja in se vleče trudno do svojega prostora.

„No lepa reč, ti fant ti! Tebe bom še dal za varuha. Dobro ga je nagnil.“ — Stoje izpije

ostanek in porine čašo sinu: — „Na, pa prinesi zopet!“

„In zame četrtinko, Evgen!“ — pristavi Čelhar.

„Kaj bo z vremenom? Bo še držalo?“

Možaka se pomenita o košnji in kako in kaj. V kratkih, suhih stavkih, odsekanih vzklkih. Ko stvar premeljeta in še vedno padajo besede, prisiljeno in dolgočasno, jima zazveni sovražnost iz glasov: . . . Kaj bi se pretvarjal, dedec, ko misliš vse kaj družega? — Vprašaj, radovednost! — Sam napelji, prevejanost nakazna! . . . In končno umolkneti.

Evgenček ju gleda z naivno radovednostjo. S komolci se naslanja na previsoko mizo in proži palčeva nohta ob gorenje zobe, da poka enakomerno kakor bi udarjale kapljice vode na votel kamen. — Zakaj sem moral po soseda, če se nimata ničesar zmeniti? — mu gre po glavi.

Čelhar si prižge viržinko, pogleda važno izpod obrvi in vpraša malomarno:

„Nič novega drugače?“ — In kakor v opravičbo: — „Vam ne more uiti, vse mora tukaj mimo.“

„Novega! I kaj bi z novim, ko nas že staro toliko napleta?“ — zamahne Drozeg malo jokavo in pogleda nehote na svoje bolne noge.

„Korenjak ste, Peter, kaj bi tožil?! Putika je vaš penzija!“

„Lep penzija!“ — plane oni ježno. „Ubijaj se, preudarjaj, odločuj, — otroci pa narobe! Še bolezen bi zavidali človeku.“

Čelhar ga ošine z naglim pogledom, pljune tenko izmed zob in vtakne zopet viržinko mednje.

„Hm . . .“

„Napol sem slep. Zvečer že nič ne vidim.“

Čelhar se namuzne hudomušno sam pri sebi: — karte še dobro vidiš, dedec!

„Hrom sem, da se komaj vlečem po stopnjicah. Nekega dne kar obležim, pa me ne bo več dol.“

Glavo obrne v stran, kakor bi iskal po temi; oči mu silno utripljejo. Čelhar strmi pričakujoče v svečo, ki jo je bil prinesel Evgen. Ta se igra s svečnikovim dvigalom in tiplje po cilindru. Naivno se pretvarjajoč gleda srepro v plamen, zraven pa napenja sluh, da mu ne uide besedica očetove skrivnosti.

„Evgen, pojdi, pojdi, poglej k spravljačem!“ — se odloči zdajci Drozeg. „Menda uganjajo samo norčije. Vrišč je, kakor bi imeli ples na sked-

nju. Reci, naj hite, da se ne zamude predaleč v noč!"

„Zakaj?“ se skremži deček obotavljajoč se.

„No, le pojdi! In vino jim razdeli, ko končajo! Lepo ubogaj, Evgenček!"

„Saj je Tona tam."

„Tona je v kuhinji, ne slišiš? Zdaj pa le hitro, buzaromta, da ne zropotava s palico!"

„Le pojdi, Evgen!" — mu namežikne Čelhar. „In pošteno moraš zarohneti, da se pokažeš gospodarja."

Drozeg se ogleda na nebo:

„Še se bo držalo, upam," — pa se zamisli tja čez cesto . . .

„Tona se moži," — se zdrami nagloma.

„Ste slišal, sosed? Kaj bi vi napravil? Po sili hoče proč od doma."

Čelhar zmiglje z ostro brado, izpuhne dim viržinke — enkrat, dvakrat —

„Bo treba doto šteti?"

„Odkod — vas vprašam? V sedanjih časih! Letos! Ženo sem pokopal. Smrt. Bolezen. Slabe letine. Izgube, povsod izgube. In otroci: od Pol-deta do Evgena. Sami izdatki. Ali misli Tona, da je kar tako?"

„Pa naj počakata na doto?"

„Počakata? Rebec naj počaka?"

„Kolikor ga poznam, mu ni nobene sile."

„Lakomnež — pa sila! Ali je lakomen na Tono, ali je lakomen na doto?"

Čelhar molči zamišljeno. Parkrat ošvrkne Drozga s pogledom od strani, ko da hoče ziniti; nazadnje pljune in si podrgne gladko brado:

„E — tiste tisočake, Peter, tiste že še kje iztaknete. Le pobrsajte po svojih knjigah!"

„Ste za poroka, sosed?"

„To pa ne. V tuje gospodarstvo se ne vti-kam."

Drozeg se obrne proč in hiti z obema ro-kama odmahovati.

„Bežite, bežite! Svět je kaj poceni."

„Odvetniku ga je treba plačati."

„Ko bi bil vsaj dober, pa je prazen. Bese-da, da se iznebim človeka."

„No . . ." — se obrne Čelhar malo raz-žaljeno. Oni pa odmahuje naglo, kakor da se oteplje čmrlja.

„Svět ni svět, světa je pomoč."

„Kako naj vam pomagam, Drozeg? Strela božja, saj si niti v rodu nismo!" — hiti sosed

ves zardel. „Janezu oddajte gospodarstvo, pa naj on prevzame odplačilo!"

„Aha, aha . . . Stari pa v podstrešje, kaj? In splezni gori!"

„Čemu? Izgovorite si svoj del!"

„Že prav, že prav!" — Drozeg zamahne še enkrat trudno, se obrne v stran in se nasloni re-signirano na palico. — „Po mizarja pošlji, Peter, da ti mero vzame . . . pa te naj ponesejo za Nežo! . . ."

Čelhar zmiglje z desno ramo, spraši pepel s cigare, pogleda Drozga, hoče govoriti . . zmig-lje iznova z ramo . . . Bog ti pomagaj, dedec; sam veš, kaj ti je storiti! . . .

Iz kuhinje je čuti tuintam ropot posode, od skednja sem glasove delavcev, vrišč žensk. Tema je nastala, ki jo zvezde dražijo s preširno razuz-danostjo lesketajočih žarkov. Z onkraj ceste se odražajo široke krone sadnega drevja. Listje murv utriplje v slabi razsvetljavi sveče.

Drozeg se pozibava nad palico, gledajoč po temni cesti, premišljuje napeto.

Tujec pride mimo. Čelhar se ozre za njim in izpije vino iz kupice. Drozeg zapazi, da je tudi njegova prazna.

„Še četrtinko, sosed?" — Obrne se k oknu in zakliče: „Tona! Vina boš prinesla, sosed bi še pil."

„Tona so na skednju," — se oglasi Katra in pride ven, brišoč si roke ob predpasnik. „Be-lega? Obema?"

„Pol litra ga prinesi, Katra! Skupaj — na moj račun," — hiti pol bolj živahno Drozeg in oči se mu love za deklo.

Čelhar se hoče braniti, a oni mu odmahne:

„Nekaj bi vas vprašal, sosed." — Pa umolk-ne in se zagleda zopet v temo.

Katra prinese vino. Drozeg se okrene naglo in jo všcipne v bok.

„Šmentano debelo si oblečena," — se smeje.

„Zdaj poleti! Kam se pozimi stisneš, da ne zmrz-neš?"

Čelhar se namuzne:

„Katra si ga že poišče! . . če ga nima že izbranega."

„Hahahaha . . ." — se zakrohoče Drozeg.

„Jaz sem tudi že zapazil, da se nekaj gledata z Martinom."

„Z Martinom?" — se začudi Čelhar.

Z Martinom, s konjskim hlapcem. S kom pa neki? Mari z mano?"

Mežikajoče oči mu kar žare veselja. Dekla pa odide jezno:

„Mir mi dajte, pravim! Če sem vam napoti, lahko že jutri grem.“

Stari rezgeče in se muza razposajeno za njo, pa trči s Čelharjem:

„Brhko dekle, a?“

„Vi ste ptiček, Drozeg!“

Soseda pijeta in se pomerita radovedno.

„Dobra kapljica!“ — Peter postavi kupico na mizo, potegne robec iz žepa in se začne usekavati, odhrkovati, prskati s sumljivo obširnostjo in vztrajnostjo. A že med kašljanjem izpregovori:

„Reč je ta-le, sosed: — Vi ste bil dolgo tam ob morju. Trst poznate, ljudi po Trstu . . .“

Čelhar prikima resno, Drozeg pljuje.

„Tudi jaz sem bil. Fakin sem bil, ko sem bil prišel od vojakov. Kje so časi? Človek bi pozabil, tako je daleč. No . . . pa so spomini . . . so spomini . . .“

Brke si obriše, stisne robec v roki, pa zamahne živo proti sosеду:

„A kaj vas je nagnalo, zlomka, da ste pustil Trst in prišel že domov počivat? Kupčija vam je nesla in mesto je nazadnje vendar mesto.“

„Pet križev imam že skoraj na hrbtišču.“

„Pet križev! Strašna mora! Name lega sedmi. A vi ste mlad! Mladenič ste! Nekaj vas je izpodneslo. Ali vas je okrcala financa? Sosed? Med prijatelji? . . .“

„Čenče! Da se brigade za čenče, ki jih ljudje sklepečejo?! — Zakaj sem pustil mesto? Sam sem, brez družine, brez otrok. Za koga pa se naj peham?“

Drozeg drži še vedno pest na mizi in stiska robec v njej; oči mu zrejo prodirljivo v soseda.

„Čemu pa naj tajim, Peter? Zbolehal sem bil nekaj, pa sem si mislil: drobiža je že nekaj tu; dovolj bo za ta leta, ki so mi še usojena.“

„Pametno!“ — se zadovolji nazadnje Drozeg in dobro se mu zdi, da je ugnal soseda v zadrego. „Nič naj vam ne bo nerodno, Čelhar! Nevoščljivost je v ljudeh, saj vemo. Ampak — pogledjte, to-le sem vas hotel vprašati: . . . Vi jo poznate, seveda jo poznate . . .“

Staremu postane zdajci sitno. Obrvi ga zasrbe in lica, oči ga zaščeme, pa si jih mane in menca — in poškili izmed prstov na družabnika. A tudi ta še ni premagal nevšečnosti vsled prejšnjega pomenka — in Drozgu je malo ugodnejše.

„Spomladi je bila tu — mimogrede — romala je na Višarje — — tudi z vami je govorila . . .“

„E — vi mislite Črnéčko?“

„Črnéčko mislim,“ prikimava Drozeg važno.

„Tudi njenega sina sem poznal. Agent je ali kaj.“

„Agent pri assicurazioni generali. Jaz ga ne poznam.“ — Drozeg se zagleda v temo. Tilnik in pleša se mu nenaravno zleknejo, pogled mu je nekam čudno kalen.

„Bila je torej vas obiskat? Jaz sem se čudil: tod mimo namreč ni najbližja pot na Svete Višarje. A od kdaj . . . Vi jo poznate še iz svojih tržaških let?“

„O, kje so tisti časi? . . . Bila je majhna, drobena; zdaj je debela in močna. No, tudi mi smo se izpremenili.“

Čelhar ga pogleda malo sumljivo:

„S sinom se menda nič kaj ne razumeta. Iz cerkve je bil izstopil, ali kaj. Brezverec je. In v divjem zakonu živi.“

Drozeg se obrne proti njemu, oči so mu meglene in odsotne.

„Tako je pravila. Hotela je, da bi šel z njo na božjo pot.“

„Vi, Peter? Po kaj pa vi? Pa ne . . .“

Čelhar mahoma umolkne in se zagleda v svečo.

„Prinesi vina, Katra!“ — zakliče Drozeg skozi okno. „No, Katra! Glej ga šmenta, zdaj ni nikogar tu! Tona!“

Hči priteče okoli ogla:

„Dober večer, Čelhar! Še pol litra?“

„Le prinesi, Tona! Danes jaz gostim.“ — ukazuje Drozeg skoraj malo plašno.

„Saj vam je res sila. Mislite, da je ljudem prijetno? Prevzetnost taka! Gospod Čelhar vas še danes kupi, če je treba, z vso vašo beračijo.“

„Ho, Tona, danes si se name spravila?“ se smeje sosed. „Jaz bi pa kaj kupil, jaz. O pač, — kadar bo junec gnal mesarja v mesnico.“

„Ah, za našo beračijo bi pa bilo res kaj treba . . . Menda je dolgov na bajti, da se mora vse podreti. Če ene same hčere ne morejo odračuniti od hiše?!“

Jezno pograbi steklenico in odhiti.

Drozeg gleda v temo; Čelhar se muza in preklada ostanek smodke med ustnicami iz enega koticčka v družega.

„Ali ste vse spravili?“ vpraša sosed Tono, ko se vrne.

„Smo. Zdaj pijemo tisti štefan vina,“ odgovori ona kratko in odhiti okoli ogla.

Drozeg se naenkrat ojunači in kriči za njo:

„Glejte, da mi ne svetite preveč po šupi! Še ogenj mi zanetite.“

Soseda pijeta in molčita.

Čez dolgo pravi Čelhar:

„Pa jo dajte Rebcu!“

Stari še malo pomolči, potem se obrne odločno:

„Naj ga vzame! Ampak — to pa rečem: brez gospodinje ne ostanem.“

„Bo že Janez preskrbel.“

„Nič ne bo preskrbel. Vem jaz, kaj bi on preskrbel. In tudi nisem še pri volji, dati vajeti iz rok. O, ne bo še Jaka kaše pihal!“

„Kaj pa torej?“

Drozeg se ozre okoli, pa iztegne roko proti onemu:

„Možak ste, Čelhar. Dajte mi roko, da ostane vse med nama! Za enkrat nočem, da bi kdo izvedel.“

„I — razumljivo. Saj že tako velja.“

„Sosed, — Črnéčka ima nekaj premoženja, kaj?“

„Ima,“ prikima Čelhar.

„Kako visoko bi jo cenil?“

„Hm . . . to pa je težavno . . . Pet tisoč . . . morda celo deset . . .“

„Goldinarjev?“

„Goldinarjev, kakopa! Ampak . . .“ — Čelhar se premakne neugodno in pogleda v temo. „Stara je že potovo petdeset. Jaz ne vem . . . Janez . . .“

Drozeg se naenkrat razjezi in začne mahati z rokama:

„Kdo pa pravi? Kdo pa pravi? Saj ste drugače pameten . . . Janez!? — Jaz sem gospodar. Jaz bi potreboval gospodinje.“

Čelhar onemi, pogled se mu povesi.

„Tona pojde. Janez je še mlad. In če se kdaj oženi, bogve kaj pripelje?“

Čelhar prikima in izpije resno požirek vina.

„Saj sem bil mislil na Janeza. Štacunarjevo Maričko sem mu bil namenil. A negodi ne diši — je vrag z mladino! . . . Sočna Marička ravno ni, seveda . . . pa bi kaj prinesla.“

Drozeg pomenca s palcem in kazalcem desne roke . . . Čelhar samo kima.

„Denarja nam je treba. Tuintam so luknje, ki jih moram zamašiti. Tona hoče doto . . . In če Tona pojde, — kje je gospodinja? Kje sem jaz in moja starost? Koga bi imel v bolezni?“

Čelhar je končno premagal začudenost:

„Torej greva snubit, sosed?“

„Bravo, Čelhar! Zdaj vas imam rad. Bog vas živi!“

Možaka trčita. Drozeg ga posrka slastno in udari s kupica na mizo:

„Še pijače gori! Tona! Katra! Jaz sem tukaj gospodar.“

Evgenček priteče okoli ogla naravnost do očeta, pa se ga oklene krog komolca in mu šepne na uho:

„Oče, Janez je za skednjem s Katro. Ona joče, on pa . . .“

„Le naj bosta! Pusti jih, pa vina nam prinesi! Hitro, Evgen!“

Drozeg odžene fanta in se obrne zopet k Čelharju:

„Vas bi prosil, sosed . . . Stroške vam povrnem, — pa se popeljete tja doli in poprašate!“

„Sam? Skupaj se peljiva raje!“

Drozeg si počoha brado:

„E — za prvikrat je bolje, da greste sami. Ne?“

Sosed zmiglje z rameni. Evgen prinese vino. Delavci odhajajo z dvorišča in pozdravljajo . . .

„Zdaj pa, Evgen, spat!“

Fant se brani, a Tona pride mimo in ga zgrabi za roko:

„Le pojdiva, ti potepin! Tu spodaj se ne naučiš ničesar dobrega.“

„No, Tona, no, saj nismo . . .“ — se brani Čelhar.

„Nisem mislila vas, sosed. Saj sami veste . . . Katra vam postreže. Lahko noč!“

Iz sence stopi starikav kmet s kadečo se pipo v ustih. Drozeg ga pozdravi ves vesel:

„He, Grega, zdaj še le prihajaš? Že ves večer te čakava s sosedom. Pridi, da udarimo taročič!“

Kakor prenovljen je, ves navdušen za ponočevanje. Skrb mu je izbrisana z obraza, živahno mu leskečejo oči in kretnje so mu gibčne, da ga Čelhar samo gleda.

Preselijo se v posebno sobo. Drozeg ima srečo, povrsti mu je karta dobra.

„Čakajta, da vaju oberem, bratca! He, danes sem vesel . . . in mlad, prijatelja! Mlad kakor pustni ženin!“

Pa pomežikne Čelharju:

„Kaj praviš, sosed? Ali se posreči najina kupčija? Če je stara s sinom še navzkriž, potem bi skoraj glavo stavil . . . Hoho, prijatelj Grega, sèm s pagatom! Tako je, vidiš! Kaj pa natezaš uhlja za stvarmi, ki te ne brigajo?“

Čelhar ga opazuje kot uganko. Radovednost ga ima za stiki, ki so morali obstajati nekdam med Drozgom in Črnéčko. Njen sin je nezakon-ski. Pa ni nazadnje Drozeg tisti . . . ?

„O, vi ste ptiček, Drozeg!“

„Seveda ptiček! Hop, plačajta bratca! Kralje, tuli . . . Pa vina gori, Katra!“

(Dalje prihodnjič.)

Ah, vedno še...

Ah, vedno še: dve dolgi kiti,
labodji vrat in grudi nežne:
tako sloniš mi ob klavirju —
o sanje sladke, sanje bežne!

Na vrtu v senci češenj belih,
— njih cvet kot sneg rosi na tla —
do mene tvoja zlata pesem,
kot sanja sladka, trepeta.

Pomlad, pomlad! ta čas ljubezni
razcvetel se je v ves svoj kras,
razcvetla se je v duši moji
podoba tvoja, tvoj obraz.

Kot v onih dneh: na tebe mislim,
kot v onih dneh: pomladni čar;
in ti si morda ob klavirju,
pod prsti gine zadnji vdar.

Ant. Batagelj.

Rudeča roža.

Ob oknu sem sedela in vezla blazino iz svile
in vse moje misli so žalostne, žalostne bile.
Pa sem se zbodla — in rdeča kri je curljala
na belo, vezeno rožo, in roža postala
je roža rudeča, rudeča.

Kako sem mislila na-te, ki toliko dni
si že v vojski! In mislila sem, tako tudi ti
svojo kri prelivaš — in solze pekoče
so vlile se mi iz oči, in dolgo ni bilo mogoče
mi jih posušiti.

Hej, zdajci začula sem konjskih kopit peketanje.
Skočila na noge sem. On je! Ah, bile so sanje.
Biló je le srce, ki mi tako močno je bilo.

In zopet so misli prejšnje prišle do mene.
In zopet sem vezla, ah, zdaj sem med niti svilene
solzé svoje vezla — ko belobliščeči
biseri so se topile na roži rudeči.

Litai-pe — A. Gradnik.

Jezna zgodba iz Levstikovega življenja.

Objavlja Avgust Žigon.

Bila je to za Levstika zelo značilna epizoda iz leta 1864, ki ima dandanes za historika in biografa vrednost in pomen nekega mejnika v Levstikovem življenju, ki pa je takrat bila za živega človeka bridko usodna zgodba, ker mu je naprtila v svojih posledicah tista njegova „leta bede“, tako žarko-trpka leta, da so možu vtisnili v duhá in zapustila v značaju njegovem neizbrisljivo sled za vse žive dni; leta, ki so bila Levstika pririnila s svojo glodavo silo prav tik ob rob moralne moči, odkoder ga je pa srečno izvalil l. 1870 Stritar k svojemu novemu „Zvonu“ na Dunaj ter ga takó iztrgal šibkoumni Ljubljani tistih dni iz njenih barbarskih pestí — na novo pot in v novo éro življenja.

Odpira nam ta, dodanes naši zgodovini neznana epizoda iz Levstikovega življenja globok pogled v značaj in osebno kakóvost dveh markantnih mož, a ob njih pa tudi v dobo takratnih dni sámó. V zaledju javnosti sta se srečala ter si trdó v oči pogledala na samem dva talenta — dva zastopnika tiste dobe: Bleiweis in Levstik; dva veljaka, vsak po svoje reprezentanta naše narodne moči in njenega življenja, ter zató naše zgodovine. In prav iz te obojestranske jasne zavesti takega dejstva je vzrastla zgodba, ki sta se v njej mérila, — Levstik v svesti si svoje pravice in nesebične poštenosti, Bleiweis v svesti si svoje oblasti in ko skala trdne socialno-politične moči; Levstik v odločnem naskoku s temperamentno vehemenco, Bleiweis pa s prekanjeno mirnim izogibanjem in s hladno modrim izbegavanjem bistveni ósti zadeve!

Značilna epizoda za obadva in pa za tisto dobo našo! Pa naj bi ne prišla v zgodovino? Posebej še, ko je ta epizoda mejnik v dotakratnem mejsebojnem razmerju, sklep stare in pričetek nove faze med Levstikom in Bleiweisom.

Podam naj torej zgodbo, ki je Levstika posebej še naklonila, da je zavrzel l. 1865 tisti slavni tajniški goldinar dnevne plače pri „Slovenski Matici“ ter se s tem hkratu oprostil vse osebne odvisnosti od Bleiweisove oblasti in milosti, vso takó, kakor jo imam sam v preostalih nam listinah pred sabó.

1. Dejstvo iz dni od 23. do 26. IX. 1864.

Odprto pismo Novicam.

Preljube „Novice!“ Ker hudobni „Ost und West“ 16. dan t. m. v dopisi iz Ljubljane dobro na debelo maha našega malega naroda velíke prvake, posebno pa g. dr. Bleiweisa, da v Ljubljani ustanavljajo **nemški** časnik za slovenske koristi, zato se nikakor ne čudim, da ste v zadnjem svojem listi prinesle temu skelčemu sestavku ropoten odgovor; ali čudim se, da, predno ste na tanko zvedele, kako in kaj, mene tako srdito s prstom kažete, da mora vsak novišk bralec, kateri vé, da sem jaz slovenske Matice zavídaní tajnik, če tudi mojega imena sicer niste javno povédale, vendar le misliti, da sem se jaz predrznil take grešne reči pisati. — Res vam, preljube „Novice!“ ne mislim tajiti, da me do zdaj še niste mogle preveriti, kako bi se Slovencem iz nemškega lista v Ljubljani cedíl národnega blagoslova in napredovalne koristi sladki méd, in da sem za tega delj tudi nasprotoval njegovej osnovi, želéč, naj bi se v našem mestí najprvo na noge spravil dober politíčen slovensk časopis, ki nam je desetkrat potrebnejši, in od ktereга bi národ imel kaj dobička; res je celó to, da kakor sem o tej stvári mislil, tako še zdaj mislim, česar vé, da mi posebno vé ne morete zameriti, ker same nosite slovensko péčo na glavi, če tudi vam je „Ost und West“ očital, da „špogate“ Geslerjev

klobuček: vendar káranega sestavka „Ost-und-Westu“ poleg vsega tega nisem jaz niti pisal, niti poslal, niti nikogar drugega napótil ali navdehnil, da bi namesti mene storil katero izmed le-teh reči; niti znano mi ni bilo, predno sem ga bral, da ima kaj tacega v „Ost-und-Westu“ priti na svítlo. Preljube „Novice!“ torej ne bodite || hude, če vam povém, da ste bile lisíci nastavile pred napačno luknjo, iz ktere vam je dehór v past prilézel. Niti |to| vas ne smé ujeziti, če ne tajím, da vam teh reči ne razodévam zato, ker me je strah úže poprej imenovanega klobučka, temuč le za tega delj, da ne boste več mislile, kakor ste do zdaj, da vse nemškega časopisa nasprotnike véste na pamet. Verujte mi, da so med njimi celó taki, ktere ste do zdaj štéle med prve njegove prijatelje. Nikakor pak ne dvojim, da ste gotovo, kakor je spodobno vsacemu pravemu časopisu, jako radovédne, kdo je vendar ta skrivni „Ost-und-Westov“ grešnik? Če mi za trdno obljubite, da ga ne ovádite nikomur, razun svojim čestitim bralcem, potem védite, da so dan denes okolnosti take, da vam bi v tej stiski morda vendar le utegnil jaz nekoliko pomagati. Ali vam je znano, kdo je „Ost-und-Westu“ úže večkrat „dopise iz Ljubljane“ koval na Dunaji? Prav jako važni vzroki merijo na to, da se je napénjal tudi pri zadnjem „Ost-und-Westovem“ sestavki zopet njegove kovačnice méh. Gosp. Lovro Leskovec, novega nemškega lista izvoljeni vrednik, le-tega dopisnika, če se ne motim, vsak dan vidi tolikrat, kolikorkrat se v ogledalo ozre. Preljube „Novice!“ vé-m, da bi zdaj posebno rade, naj vam še razložím, kako je za Bóga svetega to vendar mogoče; ali za denes bodi toliko zadosti o tem, kaj je bilo v vašem hrupilaží, kaj resníce. — Samo še nekaj ne smém pozabiti: ker imate dan denes to srečo na zemlji, da ste edin časopis, v kterem se mora Slovenec oglasiti, ako hoče, da bi njegov odgovor prišel v roke tistim, kteri so brali vaš krik, zato sem si do dobrega v svesti, da mojim vrstícam ne zaprete prostora.

Zdrave ostaníte, pa nikar ne zamérite!

V Ljubljani 23. septembra 1864

Fr. Levstik.

Odposlal je Levstik to „pismo“ z listom, na vnanji strani naslovljenim:

Visokočestiti gospod [Dr. Ivan Bleiweis] vrednik „Novic“ itd. | v Ljubljani |.

Visokočestiti gospod doktor!

Ker me je zadnji list „Novic“ zarad „Ost-und-Westovega“ dopisa po krivem zgrabil, Vas prosim, da moje „odprto pismo“ natisnete v prihodnje „Novice.“ Preverjen sem, da mi tega ne odrečete, posebno zato ne, ker sicer nimamo lista, v kterem bi mogel tako odgovoriti, da bi moj spis brali tisti, kteri so brali Vaš sestavek. Zanašam se, da mi to željo storite.

Z velíkim spoštovanjem

V Ljubljani 23. septembra 1864

Fr. Levstik.

Der Mann, der auf seine Muttersprache nichts hält,
dem ist auch's Vaterland nicht viel wert.

Turn-3tg. 9. Spíbr 1864*)

In nato odgovor Bleiweisov:

Častiti Gospod!

Ost und West je prinesel oni sestavek, v Novicah sem odgovoril; s tem je stvar pobotana. — Če je Ost und West imel pravico me napasti, menda tudi jez imam pravico odgovoriti! Kdo je pisal v Ost und West-a, niso Novice rekle; da v Ljubljani ni bil pisan in da ga Vi niste pisali, to jez tako dobro vé-m kakor vsak drug, — da pa je bil v Ljubljani osnovan, to so rekle, in to je istina.

Jez ne potrebujem Vaše ovadbe, da je Leskovec pisal sestavek; če ga je, bo že sam povedal; dosihmal mislim, da ni pisal zoper stvar, za katero se je sam nepozvan, ne naprosen, ponudil.

Že so mi došli iz Dunaja, Gorice, Kranja, Vipave pisma, ktere bi — |v|Vam zlo nasprotné — moral natisniti, ako bi Vaše natisnil. Ker pa skandal javni naši narodni stvari ne koristi, zato zazdaj opustim vse to.

V Ljubljani 25. sept. 1864

Dr. Bleiweis.

*) Levstikov kesnejši pripisek s svinčnikom na koncu pisma; razvideti je iz tega, da imamo pred sabo prepis lista, ki si ga je ohranil v svojih rokah, in ki mu je le záse pridodal, a z mislijo na Bleiweisa, to pripombo Levstik.

Na vnanji strani lista a) naslov (z roko Bleiweisovo):

N p
Častiti gospod Fr. Levstik
tukaj

In b) Levstikova opazka s svinčnikom:
26/9 zvečer prejel

Lev(sti)k

2. Dan 27. septembra 1864.

Visokočestiti g. doktor!

Pišete mi, da „Ost und West“ je prinesel sestavek, kteremu ste Vi odgovorili, in da je s tem ta reč pobotana. To ni res. „Novice“ merijo tako name, da mora vsak njihov bralec vedeti, da le náme leži zadnjega lista ves ropot; zdaj pa, ko se oglašam jaz, pozablajo svojega starega prigovora, s kterim se le na videz bahajo časi: „da se resnica izpozna, treba slišati dva zvoná.“ Res je tedaj, kar se Vam očita, da imate Vi v roci samotržje, in da zato ustanavljate nemšk časniki, da bi si to sladko samotržje še trdneje ogradili. Prazni so vzroki, na ktere se opirate, zakaj ne natisnete mojega odgovora, trdeč, da se bojíte „skandala“, ker pravite, da, če razglasite moj odgovor, morate potem tudi natisniti meni zeló nasprotna pisma z Dunaja, iz Gorice, Kranja in Ipave. Ali so ta pisma nasprotna meni ali Vam, to Vi najbolje veste, jaz le to odgovarjam: na dan s pismi, ako se ne bojíte javnosti! Na dan z imeni velike večine najboljših, najvrednejših mož, kteri z Vami trdijo, da je nemški list potreben! Naj zvé svet, kdo so, in kaj imajo povedati. Ne ustanavljajte pod klobukom reči, ktera se tako jako tiče vsega naroda! Pošiljam Vam torej „odprto pismo“ še enkrat, in zahtevam, da ga blagovolite v prihodnjem listu natisniti. Umivam si roke, in Vi, ako Vam je zares mar za narod in domovino, gledite, kaj bode iz tega, kajti moj odgovor nikakor svetu ne smé skrit ostati, niti skrit nikakor ne ostane. Če pa vendar vsega sostav-||ka v prihodnje „Novice“ po nobenej ceni ne vzamete, dasitudi to zahtevam, po pravici, ktero v tej reči imam, prosim, da precej v prihodnjih „Novicah“ prinesete vsaj vrstice, ktere sem Vam priložil na listku B).

Vendar pa s tem, ako mi tudi natisnete, kar sem Vam na tem listki priložil, še nikakor ne odnehujem od svojih pravic, ktere v tej stvari imam, in kterih nikakor samodržno kratiti ne dam!

Z velikim spoštovanjem

V Ljubljani 27. septembra 1864

Fr. Levstik.

Čestítemu občinstvu. B)

Primoran sem, za zdaj oznaniti, da mi po slovenskih časopisih ni mogoče odgovoriti zadnjemu noviškemu, tako očitno le náme merečemu napadu zarad „Ost-und-Westovega“ sestavka o nemškem časopisi, ker poleg „Novic“ družega, zadosti razširjenega, [za tak odgovor] pripravnega slovenskega lista nimamo, a „Novice“ mojega odgovora neté natisniti, kakor mi je njihovo vredništvo odgovorilo s pismom, pisanim 25. septembra, meni pa en dan pozneje še le proti večeru poslanim.

V Ljubljani 27. septembra 1864.

Fr. Levstik.

Častiti Gospod!

Prečudno se mi zdí, da zahtevate, kar se ne vjema s pregovom: „Da se resnica izpozna“... In da se ne vjema s tem Vaš unidan mi poslani spisek, kaže vsacemu mirnemu¹⁾ človeku prosta primera „Ost und Westovega“ spisa z Novičnim. „Novice“ nimajo niti predmeta niti osebe druge v svojem sestavku kot ga je imel Ost und West. One so se le njegovih besed povsod držale, ki so bile „flöv. Spatrakus“, „Dorkämpfer der Jungslovenen“, „der Redakteur der „Narod. listi“ in spe“ itd. Kdo je ta, mora „Ost und West“ vediti, ker popred nam vsega tega še noben drug časnik ni razodel. In le Ost und Westovih imen so se držale Novice; če je kdo, kakor Vi pravite, „s prstom na Vas pokazal“, je bil „Ost und West“; napadeni vrednik „Novic“ je odgovarjal le z besedami Ost u. Westa.

To je bil prvi del Novičnega sestavka.||

Ker nasprotuje Ost und Westov članek nemškemu časniku, ga zagovarjajo Novice — in to je drugi del Novič||nega spisa.

Da „Novice“ ne delajo dosti za obveljavo narodnosti, da se jočejo itd., je rekel dopisnik „Ost und Westov“. Temu odgovarjajo Novice — in to je bil tretji del Novičnega spisa.

Potem pridejo laži, da Novice imajo 4000 naročnikov, s kterimi se mastí vrednik, da so vse čitavnice zoper nemški časnik itd. Novice so svetu odkrile resnico, — to je bil četrti del Novič||nega spisa.

¹⁾ Rokopis prvotno: treznemu, a preko *trez* je kasneje izpisano *mír*; torej: mirnemu...

Peti del pa je, da je „Ost und West“ zasmehoval „fette“ plačo tajnika čitavničnega; ker pa ves svet vé, da čitavnica nima plačanih tajnikov in ga le matica ima,¹⁾ je temu zasmehu s „fette“ plačo terjala pravica, da se pove, da je plača zazdaj poštena.

Ktera živa duša,²⁾ ko je brala oni hudobni in lažnivi dopis v Ost und Westu, ni tedaj pričakovala, da bojo Novice na to odgovorile kakor se spodobi!!

Kdor ima tako dobro vest kakor jez, — kdor za veliki trud z Novicami ne vtakne toliko v žep kakor pisarniški dninar³⁾ — se pač ne bo dal žaliti očitno brez odgovora!!

Ko bi mi bili poslali za Novice naznanilo, „da niste niti pisali itd. [do „priti na svetlo“], kakor pravite v odprtem pismu, vzel⁴⁾ ga bil brez najmanjšega ugovora. Al ker ima Vaše odprto pisemce [premalo skrita!] razžaljiva variacija „Ost und Westa“ biti, ne bom vnovič v „Novicah“ tega prinesel, kar sem ravno pred zavrnil.

Vi pravite v odprtem pismu: „skelečemu sestavku ropoten odgovor“ — Kteri sestavek je pač [bolj] ropoten bil: ta v „Ost u. Westu“ ali ta v „Novicah“. Čuda da pri teh besedah že ste pozabili, kar kakih 5 vrst zgorej [sami] pritrdite: dobro na debelo maha etc!!! — „Zavidani tajnik“. Kdo Vas zaida? Novice ne, ker njih vrednik je ravno Vas nasvetoval za to mesto in se poganjal za višje plačilo, ko je šlo za 25 ali 30 fl. Da so „Novice“ rekle, da je za zdaj plača dobra, to je resnica čez in čez — v kateri po [zdravi pameti] zavidnost ne tiči. Čmu tedaj ona ironija? „Da se ne daste preveriti o koristi nemškega časnika“ — Vas nobeden ne sili, pa tudi Vi ne boste nobenega silili, da bo Vaših misli. In kar je Vam prosto, da s svojimi prijatli osnovate list, je tudi drugim prosto, da storijo iz svojega žepa po svojih mislih. Čudno, da trdite, da imate toliko mož za svoje misli, pa niste še ustanovili slovenskega lista, kateremu bi menda tudi večina nas, ki da-

rujemo¹⁾ za nemški list, gotovo rada kaj darovala!

„Preljube Novice, ne bodite hude, da ste bile lesíci etc.“ — kako se morete predrzniti, da to laž bom v Novice jemal? Jaz sem odkritosrčno „Ost und Westu“ odgovoril — in drugega nič.

„Da vse nasprotnike nemškega časnika veste na pamet“... Kdo je to trdil, — saj dobro tudi poznam ljudi, kateri so pri meni tako, pri Vas pa tako. Al to vem, da možje, kateri so pristopili nemškemu časniku, so možje, katerih tudi Vi ne morete prekositi v domoljubji, možje, kakor Trpinc, Cojz, Toman, Peter Kozler, dr. Zupanec, dr. Zupan, V. Zupan it. itd. itd. so imena veljavne. In možje, ki potrdijo nemški časnik kakor Svetec, Cigale, Kersnik, Lesar, Šavnik itd. itd. itd. so menda glasovi važni. In kaj morebiti še ne veste, kako je čitavnica goriška [te dni] rešila list, ki jo je naganjal, naj bi nam poslala energičen protest? Ako ste željni brati oni list, ki meni sporočuje to, pridite k meni, da sami berete resnico — brez ovinkov rečeno, [in] položite roke v rano protestantov. Hude so sicer besede zoper filistersko početje, kakor ga dopisnik imenuje.²⁾

Ker se tedaj Vaš drugi list „Častitemu občinstvu“ naslanja na prvega, kateri je dosti očitno sestričnik „Ost und Westovega“, ga Vam pošljem nazaj iz vzrokov gori navedenih. [Vzam] V Novice vzamem edino le, kar sem gori rekel. Ne mislite, da se jez kterege koli človeka na vsem svetu bojim! Ako treba, bom že zopet odgovoril in marsikaj povedati vedil; če tudi gorjupo, bo vendar vselej resnično.

27/9 64

Dr. Bleiweis.

Visokočestiti gospod doktor!

Ker pravite, da ne morete v „Novice“ vzeti niti [vsega] odprtega pisma, niti mojega oznanila čestitemu občinstvu, prosim, da ne vzamete ni besedice ne niti iz odprtega pisma, niti iz oznanila.

Besede iz sestavka iztrgane imajo ves drug pomén, nego v celem sestavki, in tacemu preobračanju se na ravnost moram ustaviti.

Z velikim spoštovanjem

V Ljubljani 27/9 864 po poldne

F Levstik.³⁾

¹⁾ Bil je to l. 1864 — Fr. Levstik sam, ker tajnik pri Matici od 11. aprila 1864 pa do dné prvega občnega zbora Matice Slovenske dné 11. maja 1865: vsega vkup 13 mesecev.

²⁾ Original: Ktera živa duša [ni tedaj] ko je...

³⁾ Zdi se, da misli Bleiweis tu spet Levstika, ki je bil tiste dni „pisarniški dninar“ = tajnik po 1 gl. na dan pri Matici Slovenski, pod predsednikom njenim Dr. Janezom Bleiweisom.

⁴⁾ bi je tu izpuščen.

¹⁾ Prvotno: darujejo

²⁾ Poslednji stavek je Bl. tu pripisal šele nekoliko kesneje, kar je jasno ločiti.

³⁾ To pismo je pisano na listu papirja, ki ima na obratni strani svoji z roko Bleiweisovo naslov: N. p. [Častiti]

Naslednjega dné, v sredo 28. septembra, so izšle „Novice“ — brez vsake besedice o tej epizodi med Levstikom in Bleiweisom; in tudi nadaljnji listi „Novic“ niso ni črhnilo o kakem pravku ali protestu Levstikovem.

Nastopil je gluh molk v časopisju o vsej zadevi, a le za nekaj dni.

Dné 3. oktobra 1864 je prinesla „Laibacher Zeitung“ (v šte. 225¹⁾) čisto kratko opombo:

* * Der angekündigte Redakteur des neu zu erscheinenden Blattes „Triglav“, Herr Leskovec, ist vorgestern abgereist, angeblich, weil er die Unhaltbarkeit eines zweiten deutschen politischen Blattes in Laibach eingesehen hat.

„Novice“ pa nato v sredo dné 12. oktobra istega leta²⁾ nekoliko daljši odgovor Bleiweisov:

gospod Levstik! tukaj, a ob robu pa še pečat na zalepku pisma: Dr J. Bleiweis. Izpričuje nam to, da imamo tu pred sabo Levstikov konceptni original pisma, ki ga je Levstik spisal kar na ovoj tiste poslednje pošiljatve Bleiweisove; pošiljatve, ki je v njej Bleiweis vrnil Levstiku vse njegove dopise, a jim hkrati pa priložil še svoje gorenje pismo z dne 27. IX. 1864. Vse to je zavil v poseben ovoj, ki je nanj Bleiweis napisal addresso Levstikovo; in Levstik je ta ovoj porabil za takojšnji svoj odgovor. Original koncepta je ostal v Levstikovih rokah, prepis pa je poslal Levstik Bleiweisu. S tem je uganka rešena vsa.

¹⁾ No. 255. Montag am 3. Oktober 1864. Pg. 899: Lokal- und Provinzial-Nachrichten. Laibach, 3. Oktober.

²⁾ V listu 41., na str. 337 med dopisi „Iz Ljubljane“: dvanajst dni torej po odhodu Leskovčevem na Dunaj, — ki je po poročilu Laibacher-ice bil odšel v soboto 1. oktobra 1864, četrty dan po Levstikovem poslednjem dopisu Bleiweisu.

„— „Laib. Ztg.“ je uni teden svojim bralcem povedala, da je gosp. L. Leskovec odstopil od vredništva nemškega časnika „Triglava“ bojé zato, ker bi se dva nemška časnika ne mogla vzdržati. Mi preteklo sredo o tem nismo še nič omenili, ker vzroka, zakaj dá je odstopil gosp. Leskovec, ki je zatega voljo že v Ljubljano došel, še vedili nismo. Zdaj ga vemo in moremo reči, da vse kaj družega, kakor to, kar je „Laib.“ rekla, je vzrok odstopa njegovega. Deležniki nameravanega nemškega časnika so osnovali natančni program, po katerem naj se ravna vredništvo, in ktereга glavna točka je to, da „Triglav“ nima biti „vélik“ političen časnik, ampak ima najbolj le obravnavati duševne in materialne deželne zadeve, za ktere je v le dvakrat na teden izhajóčem časniku gradiva na kupe; politični del njegov naj se giblje le v tako imenovanem kratkem ogledu po političnem svetu (revue). V pogovoru, ki so ga zarad programa imeli deležniki „Triglava“ z g. Leskovcem, se različne njegove misli niso zedinile z odločnim programom deležnikov, zlasti o političnem in beletrističnem delu ne, in gosp. Leskovec je zopet zapustil Ljubljano.“

In — spet molk, ker se Laibacherica niti ózrla ni na ta spev „Novic“; molk vse do konca novembra, ko so v sredo dné 30. tistega meseca (na str. 393) objavile „Novice“ svojo krepko, samozavestno piko v kratki dnevni notici:

„Triglav“ začne izhajati ob novem letu pod vredništvom gosp. pl. Radiča.

Pesmica.

Pridi, ljubica, nocoj
v polje in na njive,
z mano v mir, pokoj,
kjer cvetejo slive.

Veter siplje tiho z njih
cvetje mi dehteče,
tamkaj z vejic zelenih
slavček mi šepeče

o ljubezni vseh slasteh
in o sladki sreči,
o prelepih nje očeh —
Tiho, ne šepeči! —

Stisni k meni se v objem...
V polju sanja žito —
v žito s tabo pač ne smem,
bogve, kaj tam skrito.

Fant. Batagelj.

Damske ure.

Spisal Fr. Milčinski.

Kar je dama, ima v lasti in posesti premakljivo reč, ki jo nazivlje damsko uro in je tudi, dasi bolj damska nego ura. V ožjem krogu svojega sorodstva in svaštva štejem deset dam, resničnih, s klobuki in čokolado. Zaslišal sem jih in kar sem izvedel, se docela strinja z mojimi lastnimi izkušnjami ob domačem ognjišču.

Ne trdim, da ne bi bilo moškim uram ničesar prirekati. Ponašam se s prijateljem, odvetnik je in prvak s hišo in z vinogradom; ko sem ga pred pet leti posetil, je imel uro, ki sta se ji bila oba kazalnika kaj vem iz kakšnega vzroka spoprijela in sta v tesnem objemu korakala svojo enakomerno pot. Če si ga vprašal za čas, se je ozrl najprej po solncu in če je bila noč, po zvezdah; potem je pogledal uro in pričel računati. Vzel je beležnico, sešteval in delil in ko je popisal vso stran, je natanko povedal, koliko da je in se ni dosti zmotil — k večjemu za pol ure. In ni zamudil skoraj nobenega naroka.

Ali ta ura je bila izjema med moškimi urami, osamljen primerljaj degeneracije. Damske ure pa tvorijo kar vprek takorekoč svojo pasmo z izrazitimi znaki in lastnostmi, katere jih pravzaprav že izločajo iz vrste resničnih ur in jih približujejo bitjem druge vrste, kakor da so nekakšen vmesen člen rekel bi med človeško uro in med opico — saj me razumete.

Te ure gredo ali ne. Ali pa gredo le ob določenih dneh, kakor da imajo svoje zapovedane nedelje in praznike. Druge zopet ne gledajo toliko na svoj dušni blagor, ampak dajo nase vplivati luninim izpreminom. Še druge se ravnaajo po vremenu, ali je lepo ali grdo.

Moja gospa je imela uro in ni šla, naj jo je obrnila na katerokoli stran. Rekel sem: „Po-

čakajva, da ji preizkusiva srce in obisti, dušo in značaj in se ne prenagлива v sodbi!“

Pa je minil turški praznik, minil je židovski, minila je nedelja; zvrstili so se mlaj, krajec, ščip; poteklo je mesec dni, prineslo nam zatega solnca in božjega dežka, še kos potresa smo živili. Ali ura ni šla.

Nesel sem jo urarju.

„Gospodine Bele,“ sem rekel, „solidnost je podlaga trgovini, tukaj je damska ura, tukaj jamstveni list — ura ne gre!“

Vzel jo je, odprl, pogledal in zaprl. Potem jo je navil.

„Kako naj gre, ko ni navita!“

To je tisto, česar urar ne razume.

Ni navita!

Moško uro je lahko naviti. Ves dan jo nošiš s sabo, zvečer ko se spravljaš spat, jo položiš na nočno omarico in ko odmoliš in predno ležeš, jo lepo naviješ — to ne more biti drugače in je vtemeljeno v vsesplošni harmoniji vesoljnega stvarstva.

Navij pa damsko uro! Prvič ko niti ne veš, kje da je, ali v kuhinji ali v sobi in v kateri; ali je v mufu ali v torbici ali v pompaduri; ali na mizici med pismi in časopisi; ali v predalu pri jedilnem orodju ali v skrinjici med krtačami in čistilom. — Zakaj upoštevati je, da so dame ustvarjene brez žepa — in sploh, da so dame.

No, ura nima nog, da bi šla sama iz stanovanja, in v dveh, treh dneh se je še vsakokrat zopet pojavila v kakem kotu. Ali kadar se pojavi, gospa tisti hip tudi ne more kar vreči vsega iz rok in hiteti navijati tisto uro. Ali ni res?

Bodisi temu kakorkoli, domov prišedši sem gospe razložil stališče urarjevo. Brez komentarja in opombe.

Pa ni trenila z očesom.

Storila je brez veka in pritožbe, z nemo samozavestjo, kar v takih okoliščinah more storiti značaj. Položila je uro na nočno omarico in sam osebno se ponudim za pričo, da jo je navijala. Ne enkrat, vsaj za trikrat lahko prisežem, da sem jo videl na lastne oči, ko jo je pritislila k ušesu, poslušala in potem navila. In potrdim, da jo je navijala na pravo stran, zakaj jako je izobražena, govori francoski, pa nima s kom — in drugič sem se tudi sam šel prepričati za njo.

Ura je bila torej odslej navita.

Solnce je stalo visoko na nebu, ko sem šesti ali sedmi dan potem vprašal svojo gospo, koliko je ura. Pogledala je in povedala, da kaže polnoči.

Ni čuda, če sem se razburil. Velel sem ji, naj jo pri tej priči nese urarju, da bo videl, kakšno da prodaja robo. Ta bi bila lepa!

Oblekla se je, šla in se vrnila in ljubeznjivo lice ji je žarilo od zadovoljnosti. „Pomisli,“ je rekla, „Poljakova se baha, da stanejo oni njeni uhani tisočdvesto kron. Pa sem prav take videla pri Beletu v izlozbi in mi je tudi povedal, da jih je Poljakova kupila pri njem. Ugeni, koliko stanejo! — Tristo kron in ne vinarja več. — Gos s frizuro se pa laže, da tisoč dvesto. — Izvoli počiti!“

Počiti tisti hip nisem utegnil, ampak vprašal sem jo zastran ure.

„Kakšna ura? — Oh, saj je res!“ Pozabila je bila nanjo in jo pustila doma.

Vzel sem zadevo v lastne roke in šel k urarju.

Pokazal sem uro, pokazal jamstveni list in vljudno, toda resno opozoril gospoda na nepregledne posledice, ki jih ura lahko zakrivi z napačno napovedbo časa. Recimo, jaz sem odvetnik, razpisan je narok, gre za življenje in smrt...

Navil je uro, naravnal jo po svoji in vprašal, ali prehiteva ali zaostaja.

Odkod naj to vem? — Toda recimo, da gre za življenje in smrt...

Rekel je, naj jo zopet prinesem čez tri dni, da jo regulira, če bo sploh treba.

Zdi se mi, mož se ne zaveda docela svojih odgovornosti.

Toda njegova stvar, njegova kvar! Vsak se brigaj za svoje in ko sem drugi dan naletel

gospo, ko se je baš ukvarjala z uro, sem jo vprašal, koliko da je.

„Četrť na devet,“ je odgovorila.

Zdaj sem ga imel. Pograbil sem uro in šel nadenj.

„Gospodine,“ sem rekel, „ali ste tako prijazni: koliko je ura?“

Pogledal je na svojo. „Tri četrti na tri, pet minut čez,“ in je kvišku vlek el obrvi, da se mu je čelo zgubančilo v sliko vprašaja.

„Dobro!“ sem dejal. „Zdaj pa blagovolite naklonjeno kreniti svoj cenjeni pogled na to-le uro!“ — in sem mu jo pomolil pod nos. „Potem presodite sami, ali prehiteva ali zaostaja!“

Godel je vase, gledal uro, pogledal mene. „Prosim, kaj želite? Pet minut čez tri četrti na tri — saj kaže prav!“

„Tisoč vragov, prav je kazala. Doma pa četrt na devet, je rekla žena. Ne vem, ali je spaka v teh petih minutah, odkar sem bil z doma, celih šest ur prehitela ali toliko zakasnela!“

Ni mi bilo do pričkanja. Kratko sem pozdravil in šel.

„Priporočam se za drugo pot!“ je odzdravil in s poklonom zapiral vrata.

Neprijeten človek! Tako se ne privablja jo kupci — tako ne!

Tudi gospa je bila užaljena. Požirala je sline in mežikala.

„Zmotila sem se. Vsakdo se lahko zmoti,“ je dela. „In sploh ti kazalniki...“

To je res. Kazalniki pri damskih urah bi pač lahko bili drugačni.

Potem jo je premagal jok. „Toliko imam dela, da ne vem, na katerem koncu mi stoji glava. In zdaj bi se naj še pehala ves ljubi dan s to uro! Oh, da bi bilo že vsega konec!“ Šla je v zadnjo sobo in se zaklenila.

Razumem jo, revico. Gospodinja biti niso mačje solze. Še mene pričenjajo boleti možgani, če jo zgolj gledam zjutraj: nepremično strmi v tla, gubanči belo čelo in kuje načrte za kuho tega dne. In ko je skrajnji čas, kuharico napoditi na trg, pa ni denarnice in je ni. Včera j se je zamudila dve uri, ko jo je iskala. Zato sta se pa našla pri tej priliki hišni ključ, ki smo ga že dolgo pogrešali, in zlata broša z angelčki, ki jo ima še po mami. Denarnica seveda tudi — v jedilni shrambi je bila med krompirjem. Pri nas se sploh vse najde, ker je red pri hiši. Ali z iskanjem se gospa zamudi in potem mora hiteti,

sirota, da koncem koncev zbegana res več ne ve, ali je samec ali samica.

Upošteval sem razmere in ji nisem več omenil ure. Kakor da je zame ni več na svetu, te ure, in da sem jo preklel in razdedičil.

Zato pravzaprav nisem zaslužil onih očita-
jočih pogledov, ki mi jih je gospa pošiljala, ka-
dar jo je jemala v roke. Mar mi je bila ura —
naj jo navija ali ne, jaz se nisem več brigal
zanjo!

Menda jo je zdaj sama nosila k urarju. Enkrat sem jo mimogrede nalašč pogledal, pa sta kazalnika tekala narobe okoli — kaj takega še nisem videl svoje žive dni! Pa nisem ničesar rekel, o damskih urah sem že imel svojo sodbo. Slednjič se je še gospa naveličala tekanja k urarju; rekla je, da uro sama regulira. Kar in kakor ji drago! —

Pa se je zgodilo, da naj bi bila birma in so mi obesili majhnega gospoda z mokrim no-
som, da mu bom za botra.

Zažvižgal sem: „Fiufi! To uro mu dava, pa bo odpravljen“.

Gospa je skomignila z ramami. „Ura ne gre.“

„Urar je jamčil zanjo, toliko jo mora po-
praviti,“ sem rekel, „da bo šla vsaj en dopoldan. Dalj ni treba, da bi šla, do popoldne so birmske

ure itak že vse potrte.“ Tresel sem jo k urarju. „Še to pot,“ sem si rekel, „in nikoli več.“

Urar jo je odprl in je zmajal glavo. „Kdo je tisti, ki je bila ura v njegovih rokah?“

Začudil sem se in odgovoril: „Kdo neki drugi nego dama, ki ima ura čast, ji biti lastna.“

Vzel je pinceto in segel z njo med kolesje. „Dama je nekaj izgubila,“ — in mi je dal eno bucko, še eno bucko in en zaskočni gumbek.

Še je brskal po kolescih in majal glavo. Zamislil se je, potem je rekel: „Ne morem si pomagati — moja umetnost je pri kraju. V teku dveh mesecev sem jo popravil dvajsetkrat; samo zaradi nje sem si najel posebnega pomočnika in mi bodo davek zvišali če ne za sto kron, za pet-
insedemdeset pa gotovo. Te ure ne bom več popravljal — vidim, da ji nisem kos.“

Rezko sem ga baral, je li to vsa njegova modrost.

Pa je rekel: „Ljubi moj gospod, če vam smem nekaj svetovati: Pustite uro v miru! Ako ni drugače in vendar-le hočete tvegati še eno po-
pravilo, poizkusite in dajte rajši damo v popra-
vilo namesto ure! Morebiti po tem potu pomo-
rete uri.“

Ugenil sem sebične njegove misli. Pa se je urezal. Kupil sem sicer birmancu novo uro, toda ne pri Beletu, ampak solnčno.

Juhuhu!

Ko srebrno jutro božje
za borovjem se ukreše,
vstane zora iz cvetovja,
gre z glavnikom zlatosvetlim
čez pojoča rosna polja,
da dekleta nam počese.

Pa smo bili fantje vaški
vsak večer na vasi zbrani
in v širokih šli smo vrstah,
v okenca na glas zapeli
in odpeli in razšli se
vsak po stezi dobro znani.

In dekleta so jokala:

»Kaj poreče huda mati,
ko izve, da, fant moj srčni,
vse razmršil si mi lasi,
vse polomil nagerline,
vso noč ne me pustil spati!«

«E, saj mlada zora božja
za borovjem spet bo vstala,
vstala in ti z rožmarinom
ohladila lica vroča,
posušila solze sladke,
lasi mrše počesala!«

Maister.

Rex Sodomae.

Spisal Jože Vesel.

1.

Zgoljče niso poslednja vas na Dolenjskem: v njej sta bivala dva sodomska kralja; eden živi še danes tam, drugi se je preselil na Gorenjsko. Povedal vam bom povest o tem.

V Zgoljčah je počil na sv. Jožefa dan glas, da povede škof meseca majnika svoje dobro ljudstvo v Rim na božjo pot. Oznanil je to novico z lece župnik Škompnik, vnemajoč svoje vernike na pot v večno mesto, kjer se dele odpustki iz prvih rok in sedi Sveti oče v ječi italijanskega kralja. Pomislite, ljudje božji, noter v Rim za božjo čast! Kako podjeten in dalekoviden je postal narod! Kdo je poprej kaj vedel o Rimu? Babnice so v šali pošiljali tja, in nam otročajem so mamice lagale, da pride darežljivi sv. Miklavž naravnost iz Rima. A danes je že mnogo kmet-skih ljudi, ki so na lastne oči videli večno mesto, pa tudi takšni se dobe, ki si lahko pripnejo na prsi jeruzalemsko svetinjico, kadar se peljejo na Brezje. Kako se izpreminja svet in napreduje. Te-te!

Škompnik je imel nekaj malih grehov na svoji vesti. Ko je bil še kaplan na Gorenjskem, se je nekemu mlademu dekletcu pripetilo nekaj, pri čemer je bil baje tudi Škompnik poleg. To so mu v škofiji zamerili. Pa sedaj, ko se je razglasila imenitna božja pot, je vladal že drug škof na Kranjskem, ne oni, in stvar je bila v škofiji že lahko pozabljena. Pozabljeno pa ni bilo in odpuščeno ne, da ne sovraži vina, dasi se je v preteklem letu zelo poboljšal. Prej je v gostilni rad posedel v veseli družbi, še rajši pa doma. Posebno rad je videl, če je prišel k njemu v župnišče človek, s katerim se je lahko pogovoril, samo da se tisti človek ni kazal preučenega. S preizobraženimi je imel svoje neprijetne izkušnje. Nekoč je prišel k njemu profesor, nekdanji sošolec njegov, mil človek, ki je

mnogo lepega vedel povedati o svojem rodbinskem življenju, o svojih ljubkih otrokih in o sladki ženici. Župnik se ni mogel udeležiti takšnega življenja, zato mu tak pogovor ni ugajal; večkrat je mahnil z roko preko ljubezenske navlake, rekoč: Pijva! Še le pri tretjem litru je profesor zapazil, da župnik ni prijatelj zakonskega stanu in podobnih pomenkov, mahnil je s svoje strani z roko ter začel govoriti o Mojze-sovih knjigah. Bil je naravoslovec in je našel v tistih knjigah vse polno nemogočnosti, župniku pa se je že iz semenišča sem zdelo vse mogoče, in prav te dni je čital v knjigi „Pamet in vera“, da je vse gola resnica, kar je pisal Mojzes. Pri petem litru sta se do rogobornosti razgrela, obema se je zaletaval jezik in ker je profesor uvidel, da pri župnikovi trdokornosti nocoj ne bo mogoče obrati trde naravoslovne kosti, je vzel palico in klobuk ter se napotil domov. Spotoma je parkrat zašel v cestni jarek, kakor bi tam iskal izgubljeno stvar. Ves povaljan in brez klobuka je pritihtopil po polnoči k svoji ženi, ki se ga je prestrašila, meneč, da je zblaznel, ker je s kazalcem žugal nekam v temo, neprestano lepetajoč: O pentatevh, o pentatevh — ne boš, Jaka! — dočim so otroci, posmehujoč se izpod odej, pogumno in veselo kukali na smešnega očeta. Enkrat se je zgodilo in nikdar več, oh! — je ponavljal drugi dan profesor, držeč se za glavo. In res ni nikdar več prestopil praga tega svojega dobrega znanca. — Od takrat pa tudi Škompnik ni več vabil k sebi izobraženih ljudi, preveč so se mu zdeli natakneni na brezversko kopito in rogoborni; kadar pa je videl popoldne gredočega mimo župnišča orožnika, dacarja ali okrajnega birača, ga je gotovo spravil v svojo hišo, da je dobil prijetno družbo in je pri neizčrpnem litru kramljal z njim globoko v noč. Sedi orožnik, dacar ali birač za obloženo mizo, liva-ležen uživa božje darove, o veri ne bevske ali

pa jo hvali, hvaležno posluša, kima z glavo, ali pa pripoveduje zanimivosti iz svoje službe; v takšni družbi nikdar ne nastanejo protislovja, ker se ne govori o zakonskem stanu in se nikdar ne razpravlja o stvaritvi sveta, liter uglaadi pot lepi harmoniji. Toda drugo jutro je bil župnik bolan, težko je opravljal božjo službo, včas pa jo je celo zanemaril. Župljani so to videli in nevoljni so se spogledavali. Zgodilo se je, da je prišel na kratek dopust dragonski podčastnik, ki je želel posetiti tudi župnika. To je ugajalo mamic hrabrega vojaka, toda prosila ga je za božjo Kriščevo voljo, naj nikar ne hodi k župniku v soboto popoldne, ker potem bi sedela do polnoči, in v nedeljo bi bila župnija zopet brez maše.

Škompnik bi bil obolel, da mu ni dal zdravnik, znanec njegov, modrega sveta, naj omeji svojo strast, dolgočasje pa naj si preganja z botaniko, češ: ni je vede nad botaniko, in na deželi ima najlepšo priliko nabirati cvetice in zelšje ter stiskati v herbarij. „Oh, da sem jaz župnik na deželi, to bi si znal urediti življenje, da bi dosegel Matuzalemovo starost. Molimo in uživajmo! To bi bilo moje geslo, toda vse do golove meje. In strahovito bi botaniziral po teh krasnih gorah.“ Namrdnil se je župnik takšnemu nauku. On naj začne stiskati in mečkati rastline!

„Koliko let imate, gospod župnik, če smem vprašati.“

„Petdeset.“

„Najlepša starost. Ne vidi se vam toliko. Močni ste in trdni, kaj tisto malo putike. Glejte, Lev X. Medicejec, je, izvoljen za papeža, vdano vzkliknil: Uživajmo torej papeštvo, ko nam ga je Bog naklonil! — tako bi morali reči tudi vi, gospod župnik. Toda uživanje mora biti urejeno, zmerno in bolj vsestransko, to razvedri srce. Vam je usoda namenila visoko starost, narava vas kliče na drugačno delo, ki ste ga do sedaj zanemarjali zdravju na škodo —“

„Kaj usoda in narava, Bog, Bog —“

„No pa Bog. Toda vsekako morate izpremeniti način življenja. Vi morate začeti drugače plavati. Pa brez zamere. Ker vam botanika ne ugaja, vzeli bi si mlado kuharico. Takole ves božji teden brez prave družbe — pri takšni krepki naravi —“ In zdravnik je pomežiknil. Župnik ga je začuden gledal in spomnil se je tistega velikega črva, ki je proti njemu toliko grmel z lece dunajski satirski propovednik Abraham a

Sancta Clara, imenujoč ga „der grosse Wurmb, der Erzfeind“, kar so dunajske gospe rade slišale. Zdaj naj se zopet vda zapeljivcu, ko mu je bil že kot kaplanu prizadel toliko sitnosti. In vendar je ubogal zdravnika. Vzel je k sebi hčerko okrajnega biriča za kuharico. Ime ji je bilo Veronika. Odslej se je vse izpremenilo, Škompnik ni več pil čez mero, orožniki, dacarji in biriči so zastonj gledali v njegova okna, nikogar ni več vabil na kozarček vina, v škofijo so dohajala ugodnejša poročila o njem, v zgoljski cerkvi se je vse na bolje izpreverglo, župljanom je postajal všeč in dovoljen — kakor bi se bil prerodil. Toda zdajci sredi veselega, skoraj rodbinskega življenja je kakor bi treščilo vanj. Ta „zdajci“ se je zgodil leto dni po nastopu Veronike. Nekdo župljanov, neki Murnov Jože, ki se je pozimi vrnil iz Amerike, je na kuharici Veroniki nekaj zapazil, in njegov prijatelj Pohar Tinče je izblebetal v vaški gostilni, da zdaj pa ne bo treba pobirati župniku za novega angelčka za veliki oltar, ker lahko kar živega angelčka postavi vanj. Te trpke in brezbožne besede iz dobrega ljudstva so prišle ubogemu župniku v polnem obsegu na uho. Silno se je prestrašil siromak. Toliko let je navajal svoje ovčice na pravo pot, zdaj se je pa spoteknil pastir sam. Že se je bil blagroval, da je srečno preplaval z alkoholom napojeno Scilo, zdaj je pa zašel v to presneto Karibdo! Satan, veliki črv, ta zakleti sovražnik človeštva je zakrivil to nadlogo in pomagal mu je zdravnik za borih dvajset kron. O zakaj ni rajši cvetice tlačil v herbarij! Tako je javkal župnik, ko je slišal, kaj se trosi o njem. Ko pa mu je prišel tisti dan pred sv. Jožefom s pošto škofov poziv na veliko božjo pot, tedaj mu je zasijala zvezda upanja in olajšave. Z vladiko pojde v Rim in čim več svojih župljanov povede s seboj, da se tako prikupi Prevzvišenemu, in iz cerkvene blagajne se bo dalo tudi kaj iztisniti za Petrov novčič. Ni vraga, da bi se škof ne usmiliti, vsaj eno oko bo milostno zastrl in pregledal človeško slabost. Sicer mora pa tudi on vedeti, da pretrkavaj človeka, kolikor hočeš, prašek posvetnega poželenja ostane še vedno v njem. Je že tako ustvarjen. Zakaj se pa smejo duhovniki v drugih verah ženiti in živeti po človeški naravi — a? Čemu v katoliški cerkvi sami svetniki — a? Saj ni treba, da bi postal vsak svetnik, da se le izveliča, pa je vse prav. Oh, da je škof tako siten in natančen! Ali se

to spodobi za takega visokega gospoda? Ne onemu ne temu ni obljubil večne čistosti in nedolžnosti, samo v večno samstvo se je bil zapisal, in samec je pravzaprav še vedno. Tako je modroval Škompnik dan pred sv. Jožefom in zvečer si ga je privoščil merico več, nego je bil navajen zadnje čase, da bi se okrepčal za boj z zavidnim svetom. Tudi letošnja birma je trla župnika.

Par tednov pred pozivom na rimsko pot je dobil iz škofije izkaz o letošnjih birmah. Prvo birmo bo opravil vladika v Zgoljčah in sicer pride tja na sv. Marka dan, torej dober teden pred imenitnim romanjem. Pri tej priliki bo tudi poinšpiciral cerkvene stvari. Zakaj je baš njegova župnija prva na vrsti? Ali je že kaj slišal o njegovem grehu in pride njega prvega lasat? O kaj bo, če je že izvedel!

Celih pet tednov noter do sv. Marka je prigovarjal svojim ovčicam, naj gredo z njim v daljni zanimivi svet; odzvalo se mu je pet oseb, namreč: Murn Jože, Pohar Tinče, Poharjev ujec Anžur, dalje neka egiptovska devica Grčarica in Rokavkina Franca. S župnikom vred se je torej šestorica pripravljala na prihodnje dni in se jih veselila — zadosti iz majhnih Zgoljč. Škof bo vesel, ko mu na dan svete birme to sporoči, in naposled še pohvali zgoljškega župnika.

Hudo se godi pripovedniku. Hitro bi rad peljal radovedno bralko v starodavni Rim, toda pomuditi se mora še v dolgočasnih Zgoljčah, poseči v pretekle čase in povedati kaj iz življenja pravkar imenovanih oseb, predno pojdejo na dolgo božjo pot. Tudi to, kaj se je zgodilo na birmanski dan, treba razodeti.

2.

Tridesetletni zgoljški gospodar Pohar Tinče se je dosti nažaloval za svojo prvo ženo. Živel je z njo deset mesecev v prelepem zakonskem stanu v milem soglasju, pa naj jima je svetilo solnce na hišni prag ali pa luna v majhno kamrico. Umrta mu je pri prvem porodu z otrokom vred. Spomin na njo je hodil z njim po travnikih, njivah in gozdih, spremljal ga je v cerkev in v gostilno. Odkritosrčno je bilo njegovo žalovanje po izgubljenem raj, dasi brez solz, tekočih v dlan, in brez žal-besede. Njegova mati, preperela vdova šestdesetih let, je skrbna zrla vanj, bala se, da ji sin ne zboli ali celo znori, tako klavrn se ji je zdel v svoji duševni boli.

Da bi ga ozdravila in razvedrila, mu je svetovala, naj hodi po božjih potih, tam pride med prave ljudi in tam je pravi kraj, kjer se človek priporoči sv. Duhu za pravo pamet. Sin jo je ubogal, da je imel mir pred njo, in šel je na mnogo božjo pot, dasi na nobeni ni dosti molil. Pa nobena Mati božja mu ni pomogla, ne sv. Rade-gunda na Strmi njivi, ne sv. Križ na Slemškem, ne oni nad Belimi Vodami. Naposled se je zdelo, da se ga je usmilil sv. Anton v Štangi, ki dozori črešnje. Skrbi in mnoga gospodinjstva dela so potrla mater. Opešala je in mladi Pohar se je začel ozirati, kje bi dobil pripravno deklo. Zapazil je bil, da na tisto božjo pot, kamor hodi on, pride tudi Rokavkina Franca in da ta včasih radovedno in sočutno gleda nanj.

Franca je bila brhka, zdrava in živahna deklica, vščipljiva v ličice in revna. Čudovito je to, kako ubožna so naša dekleta na kmetih in s kakšno premetenostjo umejo najti sredstva za čim večjo bahavost v obleki. Franca je bila na petek in na svetek vedno čedno oblečena.

Njena mati, Rokavčeva Polona, se je pred dvajsetimi leti, ko je bila že priletna devica, vdala mlademu hlapcu Florjanu; iz takšne lehkomiselnosti se je rodila Franca. Ko je bil Florjan videl, kaj je zagrešil, se je zbal ljudskega zbadanja, postarne ljube in male Francke, pa jo je skrivaj odkuril na Vestfalsko. Nikdar ni pisal na Kranjsko, kjer ni nihče žaloval po njem, niti ne Polona, ker je spoznala, da bi bilo škoda vsake solze, prelite za mladim vetrenjakom. Prišlo pa je nekoč od sodišča pismo o njem na njegovega očeta — Francka je bila takrat pet let stara — in v pismu je stalo, da se je Florjan ponesrečil v vestfalskem premogovniku in umrl. Zapustil je nekaj obleke in blizu 200 kron denarja. Pošten človek bi mislil, da dobi obleko in denar Polona za Florjanovo hčerko, pa ni dobila ne vinarja, vse je pripadlo Florjanovemu očetu, ki je bil res potreben, preobložen z otroki, pravičen in pobožen mož, pa se mu srce ni hotelo vneti za svojo nezakonsko vnukinjo. Oglasilo pa se je v daljni Ameriki dobro srce Florjanovega strica, ki ni poznal Polone, še manj pa Francke, in to plemenito srce je naposled nekoliko odločilo usodo nezakonito rojenega bitja. Premožnemu stricu je bil pisal njegov brat, Florjanov oče, kako je umrl Florjan na Vestfalskem: v premogovniku mu je odtrgalo obe nogi, pa ni umrl pri tej priči, ampak nad pol leta se je mučil in delal pokoro za

svoje grehe, ki mu jih je Bog na sodnem stolu gotovo odpustil in ga sprejel v svoj sveti raj, njemu kot očetu pa je naklonil lepo dedščino po sinu. Amerikanski stric je bil krepka, samostojna natura, človek z načeli; grajal je slovenske starše, ki pošiljajo svoje otroke v tujino, v suženjstvo zato, da bi pozneje kaj vlekli od njih; vsak naj se postavi na lastni nogi, tako da ne bo nikdar odvisen od svojih otrok. Sam je ril nekaj let po ameriškanskih premogovnikih, potem si je z marljivostjo in varčnostjo kot mal obrtnik pri rudarjih opomogel do poštene kramarije, kjer se je dokopal do precejšnjega premoženja. Oženil se ni. Njegovo srce je ostalo vedno pri rudarjih in ponesrečenim je pomagal, kjer je mogel. Ko je bil zvedel, da je nečak Florjan zapustil tudi Francko, se je začel zanimati zanjo in za malo se mu je zdelo, da otrok ni dobil očetove zapuščine. Zato je namenil hčerki ponesrečenega rudarja neko pomoč ob gotovem času, a za sedaj naj se še Polona trudi zanjo in pere svoj greh. Toda o tem svojem plemenitem namenu ni pisal nikomur.

Polona je bridko prala svoj greh. Imela je svojo kočjo in poleg še zemlje za dober zelnik, pa ta malenkost je ni mogla preživeti. Hodila je na dnino, jemala s seboj Francko; med plečvijo jo je polagala v razor, med košnjo in žetvijo ji narejala senco od nakopičenega sena ali od pokonci postavljenih snopov. In sama je delala zase in za hčerko kot črna živina. Ko je Francka dorasla do France, je sama hodila na dnino. Pozimi sta pletli kite za slamnike in tako sta še dosti ugodno živeli.

Teklo je drugo leto po smrti Polharjeve prve žene, ko je na božji poti v Štangi mladega vdovca zbližal s Franco sv. Anton, ker ta modri svetec dobro ve, da kdor duševno boluje zaradi ženske, tega treba ozdraviti z žensko. V Štangi je Pohar vprašal Franco, ne bi li hotela k njemu za deklo; dobro se ji bo godilo. Drugi dan je bilo deklet že v Poharjevi hiši. Stara Poharica je sicer priznala njeno pridnost in spodobno vedenje, toda k srcu ji deklica ni prirasla, prvič zato ne, ker je bila revna, brez dote, drugič pa je že od nekdaj prezirala Rokavko, ki je v svojih mladih letih s svojo lepoto malone zmešala pamet unemu Poharju, Tonetu, Tinčetovemu očetu, ko se je začel ženiti, in bi bil takrat kmalu omahnil na Polonino stran. To se v Poharici ni hotelo zabrisati, še na stara leta ji je uhajalo v mi-

sel kot nekak drag spomin na mlada leta in na svoje končno zmagoslavje. Sumno je torej pazila na deklo, boječ se, da se ne bi sin preveč zagledal vanjo. Kar se je zdelo majki nevarna stvar, to se je tudi zgodilo.

Tinčetu je uhajala lepa in močna dekla čimdalje bolj v misel. Gre Pohar po brazdi, krepko držeč in vodeč svoj plug, strmo zre v vlažno, rodilne in redilne snovi polno grudo in premišljuje o tej ali oni vrlini svoje pokojne žene; toda ko je treba na koncu njive obrniti, prenesti plug in iznova zasaditi lemež, se njegov pogled nehote ozre v polne ude Rokavkine France, ki drži za plužna kolca in poganja konja. Drugikrat pobira snopje za ženjicami; s sklonjeno glavo motovili po bregu, srepo zre v tla in zdi se mu, da je sam podoben temu praznemu strnišču, odkar je vdovec: bodeč in zadirčen je proti materi in delavcem, sam sebi se zdi pust in prazen. Ko pa zagleda prvo v vrsti Franco, ki žarečih lic, visoko izpodrecana veže snop in hiti, kakor bi šlo za njeno žetev, ne za Poharjevo, tedaj se mu razjasni lice, zabledi mu spomin na drago pokojnico in zaukal bi, da ni toliko svetlobe pod solncem. Ko ob košnji zjutraj pri prvem svitu vstane in vidi pri koritu Franco, kako si umiva lice in vrat, se mu obrne obraz iz čemerne na smehljaj, ker zadovoljen je z deklo, ki ne čaka na postelji njegovega poziva, ampak se sama dvigne pri prvem petelinjem klicu; in ko gre potem na travnik, si zapoje polglasno svojo pesemco, včasih pa kar navlašč iz polnega grla, da bi slišali vsi, kako je tudi še v njegovem srcu prostora za srečo. Pozimi je sam poklajal živini, Franca se je sukala v kuhinji, je krmila perutnino in svinje, smukala se krog bolehnih Tinčetovih mater, že hudovoljno zroče na nevarno deklico in pazeče, da ne bi se zgodilo kaj neprijetnega, sramotnega za hišo. Celo zimo in spomlad se je premagoval Pohar. Ko bi trebalo, da pokaže Franci kakšno delo, on bi jej ne ukazal, prosil bi jo, naj stori to in to, tako se je njegova misel že oprijela deklice. Všeč mu je bilo, da se z nobenim moškim ni menila ne na njivah, ne na poti iz cerkve, da se je držala neprestano svojih poslov in ni hodila ob praznikih v gostilno na zabave. Tudi fantom ni dovolila, da bi ponoči tlačili travo na koncu Poharjeve hiše ter zijali v njeno okno. Spala je v podstrešju pri oknu, a gospodar v pritlični sobi prav pod njenim bornim ležiščem.

Prigodilo se je v svetli kresni noči, da je prinesel sosedov sin od nekod lestvico pod Francino okno, hoteč si opotičiti življenje s prijetnim pomenkom; ona se je res splazila k oknu, pa ni pričela pomenka, pač pa je prevrnila lestvico z ubogim zaljubljenecem vred, ki je tiho robanteč odnesel svoje orodje. Pohar je slišal, kaj se je zgodilo. Zavalovila mu je kri. Smešni dogodek ga je tako razburil, da ni mogel zaspati. Bilo je že blizu polnoči, ko je vstal, oprezno odprl duri v vežo in prisluškal, spi li mati v kamri ali bdi. Vseposod prazen molk. Stopil je na prvo desko stopnic, ki je lahno zaškripala. Zdrznil se je in postal. Vest je zaškrtnila tako. Blagor mu, kdor gre lahkinih nog in lahkega srca, pevajoč k svojemu dekletu v vas. Kaj poreče mati, ako ga čuje! Žareče hrepenenje ga je gnalo naprej. Osokolil se je, potlačil je mevžasto vest in na krilih ljubezni je tihotapil v podstrešje, opiraje se ob držaj. Naposled je stal pred posteljo, kjer je ležala Franca zastrtih oči, na pol razgaljena in z razpletenimi lasmi v svitu polnočne lune. Grška bajka nam pripoveduje, kako je hodila zaljubljena Seleno gledat na spečega pastirja Endimiona, porednež Bocaccio nam nekaj podobnega prenazorno opisuje. Oba dogodka nam poleg mnogih drugih pričata, kolika je ženska radovednost v nekih slučajih. Ali pa je Franca pred nočnim vasovalcem res spala, ali se je samo potuhnila pred ljubljenim človekom, tega nam ne pove zgodovina človeških blodenj. Pohar je strmel vanjo, prevzet koprnjenja. Toda zdajci se je oglasila živa vest: nekaj je huknilo in zakašljalo pod stopnicami. Mati! Tedaj se je mladi mož zavedel, h kakšni nepristojnosti se je napotil. Odvrnil se je od živega kipa, prekrasno se risajočega v luninem svitu, kakor bi bil iz belega marmorja, in oprezno je tihotapil nazaj v prtiličje. Drugo jutro mu je naredila mati dolgo propoved, da za pet ran Kriščevih ne trpi v hiši takšnega pohujšanja, nad katerim bi se spogledaval ves svet, naj si privede v hišo zakonito ženo, a Rokavkina hči mora iz hiše, ako ne ta, gre pa sama, in sin ji mora precej odšteti dva tisočaka, ki ju ima še zapisana na Poharjevem posestvu. Tinče je ostrmel ob takšnem obratu stvari, pokregal se je z materjo, in Franca bi bila po njegovem ostala v hiši, da ni sama, vrteč se v kuhinji, slišala prepira. Še tisto dopoldne je stopila pred Tinčeta in mu odpovedala službo, češ: za spotiko ne maram biti v hiši in tudi slu-

žiti mi ni treba, ker stric iz Amerike mi pošilja čimdalje večjo podporo. Tinče ji je prigovarjal, jo bodril, pa brez uspeha; popoldne se je solznih oči poslovila od hiše in se preselila k svoji materi. Pohar sam ji je odpeljal prtljago.

V Poharjevi hiši ni bila pozabljena. Mati Poharica je najela postarno deklo, koje lenoba in okornost ji je večkrat poklicala v spomin Francino ročnost in spešnost; Tinče se je je spomnil na njivah, travnikih in kjesibodi in večkrat se je domislil kresne noči. . . Vsa oživiljena se mu je zdela hiša pred tisto nočjo, polna godbe, ob kateri je včasih zavrnilo njegovo upajoče srce. Pobit je gledal v zemljo in ves dan ni izpregovoril cesede. Materi se je smilil, ni pričakovala prida od sinove strasti; vedela je, da pogrēša žensko. Molila je celo zimo in prosila Boga, naj pošlje dobro gospodinjo v hišo, kakršna je bila rajnica, ki ji je pustila ključke od vseh shramb. K angeljskemu češčenju, ki ga je molila pred sinom in deklo je pritkala vedno še en očenaš k svetemu Duhu, naj nam da pravo pamet.

3.

V tistem času je bila v Zgoljčah že precej razširjena neka nova misel. Podžgal ji je filozof Rajko, Tinčetov bratranec, ki se je, dokončavši svoje študije na vseučilišču v Pragi, mudil nekaj časa doma ter vaščanom naslikal dobrote, ki so jih deležni Čehi, odkar so pokazali hrbet zmernim strankam. Zgoljčani so hoteli posnemati Čeha. Plehko je bilo njih brezverstvo, ker celo sveti Tomaž, farni patron se mu je smejal iz velikega altarja zgoljske cerkve, ker jo je videl vsako nedeljo natlačeno nejevercev, ki so v posvetnih stvareh na vseh črtah nasprotovali Škompniku, v verskih pa šli trumoma za njim. Samo enega ostrega brezbožnika so štele Zgoljčice in ta je bil Murn Jože, s priimkom Amerikanec, ki je bival deset let v Ameriki in se je nemara le zato vrnil v domovino, da zapravi prihranjeni denar, pokaže rojakom svojo zlato uro in pa kako je mogoče tudi v petek pojesti slastno kranjsko klobaso. Na zimo je prišel zgago delat. V cerkev sploh ni hodil, hvaleč se, da je bil od svojega dvajsetega leta samo enkrat v cerkvi, ko je moral nesti tja dežnik svoji gospodinji, in da se je takrat na stopicah strahoma na vse strani oziral, ga li ne vidi kakšen poštenjak, kam mora stopiti, Amerikancu je v marsičem prilagal Pohar, v takšno radikalstvo pa le ni zabredel, da bi v petek

pojedel klobaso — fej te bodi! — ali da bi se bahaško ogibal cerkve. V brezverstvo je zlezel le zato, ker mu je Škompnik prepovedal neko stezo preko cerkvenega posestva in je v pravdi, ki je potekla, propadel. Rad je smešil župnika, za napad se mu je zdel vsak očitek primeren po pregovoru: Za obrekovanje in za plot je vse dobro.

Pobožni Poharjevi materi ni bilo všeč, da se njen sin zariva v brezbožnost, ki po njeni pameti zatemneva pravo misel in razumnost, zato mu je svetovala, ko je bila razglašena vest o rimski božji poti: „Idi v Rim in priporoči se tam svetemu Duhu, da se iznebiš ničvrednih never-skih misli! In za pametno ženo moli, ki te bo vzgojevala v krščanskem duhu!“ Tinčetu bi se bilo škoda zdelo denarja, ko pa je slišal, da pošlje tudi Rokavka svojo Franco v Rim, si pomaziljenih besed ni dal dvakrat reči. Nesel je župniku potnino. Prinesel jo je tudi Tinčetov ujec Anžur. Ta ni bil vdovec, pa bi bil rad, ker žena mu je ležala več ko leto dni ohromljena in mrtvična na postelji brez vsakega prida za življenjske potrebščine in praktične stvari. Pobasal je bil njeno doto v svoj grunt in zdaj bi jo bil, namreč izžeto ženo, že rad poslal nebeškemu očetu. Vaščani so slutili, da gre s takšno željo in priprošnjo na božjo pot. Anžur je veljal v župniji za svetega moža. Vrela je v njem tista pobožnost, ki rodi ošabnost, kadar prikipi do strasti. On bi ne bil mogel pretrpeti, da so drugi videli papeža in molili v prvi cerkvi sveta, on

pa ne, zakaj on, ki se je ponašal, da se sveti njegova pobožnost na prvem mestu v župniji in bo tudi v nebesih obdarovana s prvim prostorom in z največjim vencem zveličanja — kako dobro de takšna nada človeku, stoječemu na tem svetu s koprivami na glavi na zadnjih prostorih — je sovražil vsakega, kdor mu je hotel vzeti prvenstvo svetosti. Bil je versko tako zaslepljen, da ni spoznal, kako je pri njem zapustila pobožnost pravo pot krščanske ponižnosti in se prevrnila v pobožnjaštvo, v tisto nečednost, ki vzbudi nizko tekmo z onim človekom, ki se hoče povzpeti v pobožnosti nad njegovo višino. Nič se ni čudil župnik, ko se je priglasila za romanje krepka štiridesetletna devica Grčarica, ženska, ki je služila mnogo let v egiptovski deželi, pridelala tam precej denarja, s katerim si je želela nabaviti moža, in je sedaj hrepenela v Rim, da tam zabriše egiptovske madeže, čudil pa se je, ko se je prijavil sam Murn, zgoljski antikrist. Murn je imel še dosti novcev in je želel videti še večno mesto, ko je videl že toliko drugih mest, potnina tja in nazaj ni bila visoka, doma mu je bilo že dolgčas in zdelo se mu je, da se bo šele takrat lahko prav postavil, ko poreče, da je videl tudi Rim. Škompnik ga je rad vpisal med romarje: prvič je upal, da se ameriški brezbožnik izpreobrne in pojde v Rimu h generalni izpovedi, drugič pa je imel sedaj z Rokavkino Franco vred pet oseb, ki se z njimi prilizne strogemu vladiki.

(Dalje prihodnjič.)

Kje so?

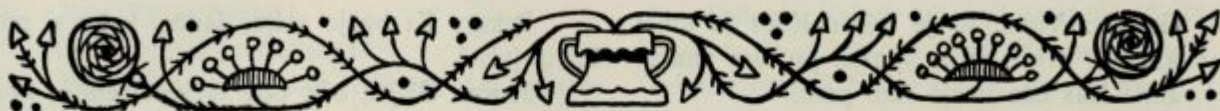
Jemal jih je dan in jemala jih noč,
še v srcih so bili veseli,
vsi v naglih po prsih, v rokah rožmarin
in pesmi so srčkane peli.

In nihče ni vprašal, kam fantje gredó,
kje duša za njimi zaplače —
in nihče ni vprašal, če vrne jih kàj
v zelene se kraje domače.

In nihče ni vprašal, kdo križ zasadi
v peščeno, predaljno gomilo,
ko fantom veselim bo mlado srce
v tujini za vedno odbilo.

Jemal jih je dan in jemala jih noč,
vesele, vse v pisanem cvetju...
Nazaj pa jih ni, od nikoder jih ni,
ne tihih, ne v srčkanem petju — —

Maister.

Kralj Matija Gubec.

Spisal Fran Lipali.

Osebe: Juraj Drašković, ban in biskup zagrebški, Gašpar Alapič, njegov vojskovodja, grof Zrinjski, Ferenc Tahi, Matija Gubec, kmet, Ilija Gregorič, kmet, Andrej Pasanec, kmet, Mihajlo Gušetič, kmet, Ivančič, kmet, Kocjančič, kmet, Rekar, kmet, Janče, njegov sin, Gregor, berač, Juri, deček, starka, starec, kralj Matijaž, posamezni vojaki, kmetje, biriči in drugi. Dejanje se vrši pozimi l. 1573.

I.

Pred kmetskim taborom pri Brežicah. V daljavi na levi se vidi cerkvena. Iz ozadja na desni se čuje ropot in kovanje. Jutro. Na levi spredaj za skladovnico lesa sedi na klopici berač Gregor.

Gregor: Vso noč že kujejo, niso se utrudili!

Od leve prineseta dva kmeta na nosilih meče, sulice, puške in drugo orožje. Prvi kmet: Le urno, Andrej, voz je še poln!

Drugi kmet: Toliko orožja še nikoli nisem videl.

Prvi: Jaz tudi ne. Ta bo pa lepa: gospoda bodo z lastnim orožjem tepeni. Neseta na desno.

Gregor: Ti moj Bog ti, poln voz orožja, samega grajskega orožja! Če bi se mogla kmetu gospoda smiliti, danes bi se, vsaj meni. Tako sem pa prav od srca vesel.

Od leve priteče deček Juri, gleda zvedavo na vse strani ter se naposled ustavi pred Gregorjem.

Gregor: Kaj pa je tebe sem zaneslo? Domu otrok! Tu ni za take kakor si ti.

Juri: Kaj vi veste, kje so naš oče?

Gregor: Kaj bi jim pa rad?

Juri: Videl bi jih rad, že od nedelje jih nisem.

Gregor: Danes jih najbrž tudi ne boš.

Juri: Moram jih! Že v nedeljo popoldne so odšli in potem jih nisem več videl.

Gregor: Zakaj nisi ostal doma pri materi?

Juri: Nimam več matere. Valpet z grada jih je na njivi ubil. Jaz sem bil takrat še majhen, ko jih je umoril.

Gregor: Kdo je pa sedaj pri vas, sirota?

Juri: Samo stara mati, oče in jaz. V nedeljo so pa še oče odšli. Ko so se po maši vrnili domov, so me poljubili in potem so kar nenkrat izginili.

Gregor: Kako ti je ime?

Juri: Juri.

Gregor: Vrl dečko si, Jure, ki imaš očeta tako rad! Sem sedi in pri meni ostani! Morda bova še danes videla tvojega očeta.

Od desne prideta dva kmeta s prazno nosilnico in gresta na levo.

Prvi kmet: Ali si že slišal, da pride danes novo orožje?

Drugi: Odkod zopet danes?

Prvi: Danes pridejo Dolenjci. Po poti so oplenili vse graščine, pravijo, da imajo petdeset konj in deset voz.

Drugi: Hvala Bogu! Hitiva! Gresta na levo.

Juri: Kje imajo orožje?

Gregor: Tam zunaj na vozovih.

Juri: Ali bi se dobil zame kak meč?

Gregor: Kam pa misliš, Jure?

Juri: Ali ne bo vojne?!

Gregor: Je že, dečko!

Juri: Ali bodo vse grajske pobili?

Gregor: Vse, do zadnjega.

Juri: Kaj bo pa potem?

Gregor: Potem bodo kmetje lahko živeli. ne bo več tlake in ne desetine.

Juri: Kdo bo potem v gradu živel?

Gregor: Kmetje bodo po gradovih gospodarili in vino pili.

Juri: Zakaj imajo vsi petelinova peresa za klobukom?

Gregor: Vidiš, to je tako: Kdor je kmet ali v kmetski zvezi, ta se spozna po tem znaku.

Juri: Naš oče imajo tudi pero.

Gregor: Vsi kmetje ga imajo.

Juri: Glejte, stric, tam gredo vojaki!

Gregor: Tiho bodi! Otroka ne smejo tu videti. Oče te bodo domov spodili, če te zapazijo.

Juri: Koliko vojakov!

Gregor: To so kmetje.

Juri: In vsi imajo orožje!

Gregor: Tiho bodi, tu sem na klop se stisni! Vse boš lahko videl. Potem greva domov!

Juri: Jaz ne grem prej, predno ne vidim očeta in cele naše vojske.

Od desne prideta dva oborožena kmeta in se pogovarjata.

Juri: Kdo so ti, striče?

Gregor: Vidiš, prvi je Kocjančič, bogatin in svoboden kmet z Dolenjskega. Oni drugi je stari Rekar, mladega so zaprli.

Juri: Kdo ga je zaprl in zakaj?

Gregor: Grajski. Zato ker je nosil petelinovo pero in kmete hujskal zoper gospodo.

Od leve pride kmet Ivančič.

Rekar: Glej ga Ivančiča!

Ivančič: Rekar!

Kocjančič: Bog bodi zahvaljen! Se veselja objemajo.

Rekar: Da, pričakali smo!

Ivančič: Hvala Bogu na veke!

Kocjančič: Da, Bog nam je dal vse!

Rekar: Stopi, Ivančič, v tabor, da ti dajo orožja! Takega te Gregorič ne sme videti. Včeraj si bil še kmet, od danes zanaprej si vojak!

Ivančič: Ali so že vsi tukaj? Kje naj se zglasim?

Rekar: Po Gušetiču vprašaj in se ravnaj, kakor ti bo velel. Ivančič gre na desno.

Kocjančič: Močno se je postaral Ivančič, odkar ga nisem videl.

Rekar: Star je res, pa še vedno korenina. Če zagrabi, ti proketo trdo drži.

Od leve prineseta kmeta orožje in za njima gre mlad kmet, Janče, v raztrgani obleki.

Prvi kmet: Tam so, vprašaj jih! Gresta na desno.

Rekar: Kdo je ta?

Kocjančič k Jančetu: Odkod, brate?

Janče k Rekarju: Oče!

Rekar: Janče! Se poljubljata.

Kocjančič: Bog s teboj, nisem te spoznal!

Rekar: Za božjo voljo, Janče, kako si prišel iz ječe?

Janče: Glejte, oče, cele mesece sem se upiral in poizkušal zbežati, pa vse zaman. Te dni pa se je v ječi nekaj zgodilo in sam ne vem kaj. Zgrabilo me je in potrgal sem verige in ušel. Zakaj v daljavi sem čul orožje in zdelo se mi je in slutil sem, da je prišel nov čas.

Rekar: Moj sin!

Janče: Ah, vesel sem, oče! Ne zato, ker sem prost, ampak zato, da sem na ta dan ušel. Kje so naši? Kje imajo orožje? Dajte mi ga!

Kocjančič: Vsega dobiš dovolj!

Rekar: Sinko, izmučen si in sestradan, pojdi hitro, da se ustanoviš, pojdi, greva!

Janče: Oče, danes ni dan, da bi človek na to mislil. Danes je dan, ki sem ga čakal celo življenje, zato si želim samo orožja in boja, da pobijemo grajske. Kje so drugi?

Kocjančič: Zdi se mi, da prihajajo.

Rekar: Čas je že!

Janče: Koliko jih je in kdo jih vodi?

Kocjančič: Matija Gubec je naš vodnik!

Janče: Hvala Bogu, Gubec je naš vodnik!

Rekar: Kadar se najde kdo, ki nas bo bolje vodil, pokaže naj se! Postavili ga bomo!

Kocjančič: Ni boljšega med nami. Ga ni bilo in ga tudi ne bo njemu enakega.

Janče: Šli bomo, kamor nas bo peljal, pa naj gremo tudi na dno pekla.

Od desne prihajata Gregorič in Gusetič.

Gregor: Fante, zdaj se pa le skrij in lepo tiho bodi!

Juri: Zakaj? Kdo gre?

Gregor: Kaj ne vidiš Gregoriča? Ta je vojak in ni dobro ž njim češenj zobati. Ta ti je od samega vraga, hujši kot banov činovnik ali cesarski konjenik. Dvakrat je ušel iz turške ječe, dvakrat, ali veš, kaj se to pravi?

Juri: Kako hudobno gleda!

Gregor: Vsi se ga boje in se tresejo pred njim.

Juri: Kdo je oni mali?

Gregor: Tisti suhec je Gušetič. Pa je učen, proketo učen: pisati ti zna in branje mu gre kakor bi klepal. Saj je bil pri belih menihih, pa jo je pobrisal iz kloštra: novo mašo bi lahko pel, da bi se mu dobro godilo na tem in na onem svetu, pa ni hotel dobro storiti. Zdaj je pa kmet. Gubec sam ga visoko ceni, ker vsako pisanje razume.

Juri: To je čudno!

Gregor: Kaj je čudnega?

Juri: Kdor zna pisati. Ali zna naš fajmoš-
ter tudi pisati?

Gregor: Ti si neumen! Fajmoštru ni treba,
da bi znal pisati, ker on mašo bere iz napisanih
knjig. Zato zna on samo brati: mašo in pa bero.
Sta že tu! Tiho in potuhni se, se bom tudi jaz!

Gregorič: Tako, Gušetič, stvar je tedaj v
redu, tudi kar se konj tiče.

Gušetič: Mislim, da jih ne bomo preveč
rabili.

Gregorič: Ne! Najboljše porabimo za vpre-
go pri vozovih, ki bodo živež vozili za nami. Za
ječo je vsaka kobilica dobra.

Gušetič: Ali si čul, da bo v Alapičevi voj-
ski okrog sto konjenikov grofa Zrinjskega?

Gregorič: Vraga, nekaj se je govorilo, pa
ne verjamem če bo res. V Zagrebu se gospoda
preradi kregajo.

Gušetič: Slabo bi bilo. Konjenici nismo kos.

Gregorič: Na noben način ne. Kmetje ne
smejo tega zvedeti. Kdo jih bo potem držal v
redu?! Saj sam veš, to so ljudje, ki so navajeni
samo pluga in kose, če pa jezdeca zagledajo,
oboroženega in z mečem v roki, ti pa beže, kar
se da.

Gušetič: No, sicer si bomo pa tudi mi ne-
kaj pomagali s konji. Ali si že videl one z Do-
lenjskega? Zares dobre živali!

Gregorič: Videl, videl. Dolenjci nam res
niso drugega dali, kakor konje in vino.

Gušetič: Z orožjem imajo kovači silno o-
pravka.

Gregorič: Proti Jančetu: Kdo si ti? Kaj po-
stavaš tod?

Rekar: To je moj sin, ušel je danes iz
grajske ječe.

Janče: V vojsko bi rad.

Gregorič: Dobro, fant! Hodi v orožarno, da
dobiš obleke in orožja! Janče gre na desno, Re-
kar za njim.

Gušetič: Zdaj tedaj pričnemo s sodnijo.
Mislim, da takoj opravimo.

Gregorič: Gubec je premehka duša: vse
hoče po pravici! Čemu dolga spraševanja in be-
sede: ali si vojak ali pa si propalica; če si vo-
jak, dobro, tedaj greš z nami, če si propalica,
ajdi, brate, pod meč! Amen!

Od desne prideta Gubec in Pasanec.

Gubec: Kaj še ni vseh sodnikov? Pojdi,
Pasanec, in pokliči onadva! Kocjančič, ti si tu.
Gušetič, pripelji jih! Pasanec gre na desno, Gu-
šetič, na levo.

Gubec: Danes sodimo na kratko, ker ima-
mo drugega dela dovolj. Vendar pa bodimo pra-
vični, ker raje bi vsakemu drugemu delal krivico
kakor kmetu.

Kocjančič: Lepa je ta beseda!

Od desne pridejo Pasanec in dva starejša
kmeta, od leve pa pripelje Gušetič nekega moža.
Za njima dva oborožena kmeta.

Gregorič: Torej začnimo!

Pasanec h kmetu: Kaj si, kmet ali meščan?
Kmet molči.

Gregorič: Govori, brate, da se pomenimo!
Kmet: Kmet.

Pasanec: Sramuj se!

Kmet: Jaz nisem v kmetski zvezi!

Pasanec: Kaj ni naše krvi v tebi?

Kmet: Jaz ne grem v zvezo, nisem bil in
tudi ne bom nikoli!

Pasanec: Zakaj ne?

Kmet: Pun'arji so me siloma sem pritirali!

Kocjančič Gubcu: Boje se, da bo izdajica.

Pasanec: Odkod si doma?

Kmet: Iz Krškega.

Kocjančič: To je zadnji kmet pred mestom.

Gregorič: Tako, tako. Se ti vidi, da te je
mesto okužilo,

Kmet: Jaz ne grem!

Pasanec: Prijatelj, zdaj si v naših rokah in
sam veš, kako smo dosedaj ravnali s takimi ptički,
kakor si ti.

Kmet: Usmilite se me!

Gregorič: Tiho! Če se meniš odločiti, stori
to hitro, čakali ne bomo.

Kmet: Jaz ne grem!

Gubec: Kmet si! Kmet pa naj se s kme-
tom druží in kmetu pomaga ali pa naj ga hudič
vzame. Na natezalnico!

Kmet: Usmilite se!

Gubec: Na natezalnico!

Gregorič: Tako je!

Kmet pade pred Gubca na kolena: Pri ži-
vem Bogu, prizanesite mi!

Pasanec: Odpeljite ga! Ga odpeljejo na
desno. — Nič bati! Natezalnica je najboljša šola.
Bo kmalu zdrav!

Gregorič: Pripeljite drugega!

Vojaka pripeljeta nekega sla.

Pasanec: Odkod?
 Sel molči.
 Pasanec: Take govorice pri nas ne razumemo!

Vojak: Na Dolenjskem so ga ujeli.
 Pasanec: V katerem kraju?
 Vojak: Ne daleč od Novega mesta.
 Pasanec: Kako ti je ime?
 Sel: Oton.
 Gregorič: Kaj, Oton? To človeče se ni izleglo v naših krajih.
 Sel: O, prosim! Jaz sem Ljubljčan!
 Gregorič: Se mi je takoj zdelo, vidi se ti!
 Gubec Gregoriču: Imeniten plen!
 Gregorič Gubcu: Vzemite mu pisma!
 Pasanec: Od koga si poslan in kam?
 Sel molči.
 Kocjančič: Poslan je najbrž od stanov do bana v Zagreb.
 Sel Kocjančiču: Kmet neumni!
 Pasanec: Le lepo spodobno, dragi moj meščan!

Gubec: Poslan si tedaj od stanov kranjskih do bana. Kake vesti imaš?
 Sel: Nobenih!
 Gubec: Preiščite ga! Vojaka ga preiskujeta.
 Sel: Pustite me! To je nesramnost, gospoda moja! Vojak najde pismo in je izroči Gubcu.
 Gubec: Odgovarjaj zdaj na vprašanja, ki smo ti jih stavili!
 Sel molči.
 Gubec: Ker pa molčiš, nimamo pri roki drugega zdravila kakor natezalnico.
 Gregorič: Nanjo ž njim, da se mu razveže jezik!

Sel: Prosim — —. Ga odpeljejo na desno.
 Kocjančič: Le dobro ga nategnite!
 Gubec razpečati pismo in ga da Gušetiču: Poglej, kaj se bere tu notri!

Gušetič bere: Stanovi in ban se kregajo glede vojakov. Stanovi nimajo denarja in ban ne ljubi. Zato mu svetujejo, naj jim ali denarja pošlje, ali pa najame Uskoke.
 Gregorič: Uskoke? Nič ne bo z Uskoki!
 Gubec: Se bodo prej dobro premislili!
 Gregorič: Imenitno se dela. V žlici vode bi nas radi utopili, toda denarja jim manjka. Na Kranjskem ga ni in ga najbrž še dolgo ne bo. Zato prosijo stanovi posojila pri sosedih na Korškem in Štajerskem.
 Gubec: Pa je tam tudi suša.

Gregorič: Na eni strani suša, na drugi prepir. Zdaj šele vidimo, kako slab je naš sovražnik. Zato nam je treba hitrega dela in naglega koraka.

Gubec: Tako je! Prav ta trenutek je pravi.
 Gregorič: Skličimo vojake!
 Gubec: Vojake in predvsem vse vodnike. Kar je drugih, ki pripravljajo, in novincev, naj ostanejo pri svojem delu. Kje so Dolenjci?

Kocjančič: Vsi so že tu. Zunaj čakajo pred taborom.

Gubec: Zakaj čakajo, koga čakajo? Mar jim je treba milostnega dovoljenja da vstopijo?! Vsi smo kmeje, vsi enaki! Takoj mi jih pokličite! Pojdita! Kocjančič odide na levo, Pasanec na desno.

Gubec Gregoriču: Ti jim torej razložiš načrt, kakor smo ga sklenili in vse, kar smo se domenili. Ne maram, da bi šli kakor ovce za ovnom, ampak vsak posameznik naj ve, kako in kam. — Od leve prihajajo Dolenjci, na čelu jim svobodni kmet Kocjančič.

Več kmetov: Živel Gubec!

Gubec jim stiska roke: Pozdravljeni kmetje, v Kristusu pozdravljeni, vsi od prvega do zadnjega! Kako je? Koliko vas je, ali ste močni?

Kocjančič: Bolj kakor smo mislili!

Gubec: Kaka roba, kako orožje?

Kmet: Nas od Metlike je petsto, imamo dva voza grajskega orožja in petnajst dobrih konj.
 Drugi kmet: Nas od Novega mesta je osemsto. Sami dobri in močni kmetje.

Gubec: Hvala vam!

Kocjančič: Vedel sem, da ne bo nobeden ostal.

Kmet: Pri nas smo se topli, kdo bo šel. Še nedorasli dečki, še otroci so hoteli iti.

Gregorič: Ali ste opazili med grajskimi kaj posebnega?

Prvi kmet: Pri nas ni več graščakov. Nekaj smo jih pobili, nekaj jih je zbežalo, ponajveč v Ljubljano.

Gregorič: Ali ni med vami tudi Štajercev?

Kmet: Jih je par sto od Celja in Vranskega, drugi sedaj še ne morejo.

Gregorič: Treba bo iti ponje! Kaj je pa z Uskoki?

Kmet: Nič dobrega se ne čuje o njih.

Drugi kmet: Uskok ti pride v vas, se oglasi v krčmi pri kmetih in pravi: Ajdi, brate, domov, pripravi jedi in pijače, zvečer ti pridemo v goste!

In komaj se mrak stori, se jih privali kakor Turkov in ropajo, da se Bogu usmili. Ponoči se vse se in pijejo, da do jutra leže pijani kakor muhe. Mi smo brez moči napram njim.

Gubec: Kaj pa sedaj govore glede vojne?

Drugi kmet: Pravijo: E, kmet je revež, graščak pa hudič. Če gospoda zmaga, dobro, zelo dobro, bomo pa še mi po kmetu udarili. Če pa kmet zmaga, tudi dobro, še bolje, bomo pa z njim skupaj po graščinah plenili. Brez dobička ne bomo na noben način.

Gregorič: Koliko mož lahko postavijo?

Kocjančič: Pravijo, da petsto.

Gregorič: Vraga, to je za dvatisoč naših!

Gubec: Lahko jih dobimo na našo stran, če bomo hoteli.

Od desne pride več oboroženih starih in mladih kmetov, med njimi Pasanec. Nekateri se pozdravljajo z Dolenjci.

Pasanec: Zdaj smo vsi! Tiho! Čujte našega poveljnika Gregoriča!

Gregorič: Vojščaki! Iz različnih krajev smo se zbrali: kmetje, reveži in tlačani. Iz Hrvatskega prav od meje, od Zagreba, iz Štajerske, Dolenjske in z Gorenjskega ste prišli. Veliko nas je in še več nas bo, nismo samo mi, kar nas je tukaj. Spraševali smo tudi drugod in povsod so nam prav odgovorili. Na Gorenjsko in na Koroško smo poslali pero in zimzelen in povsod bodo razumeli naša znamenja. Nas vseh je dosedaj toliko, da je še ni bilo vojske na naših tleh tako močne. Toda imamo hudega sovražnika. To je Juri Drašković, ban mesta Zagreba in biskup svete cerkve.

Kmet: Bog ga bo sodil!

Gregorič: Poslal bo svojega poveljnika Gašparja Alapiča nad nas. Pobili ga bomo! Nato se razdeli naša vojska: en del ostane za stražo na Hrvatskem in ob granici, drugi pa gre do Celja in od tam v Ljubljano. Ko ondi iztrebimo plevel, jo mahnemo vse dalje, vse dalje do obali, do Trsta, vse dalje do morja!

Vsi: Do morja! Na morje! Na morje!

Gregorič: To je naš načrt in tako bomo delali. Vedno močnejši bomo, ker povsod se nam bodo pridruževali tlačani, v gradovih pa dobimo vsega dovolj: orožja in živeža. V naši vojski smo sami kmetje in sami junaki. Zato bomo izvršili, kar hočemo. Bog naj blagoslovi kmetsko orožje!

Vsi: Bog in sreča junaška! Živel naš vojskovodja! Živel Gregorič!

Pasanec Gregoriču in Gubcu: Glejta, kadar se tisoč rok in src vzdigne, takrat je nemogoče, da bi bila zmota med nami.

Gregorič: Dvomil sem včasih, toda danes ne dvomim več.

Pasanec: Čas nam je prinesel vprašanje in mi bomo odgovorili nanje.

Gregorič: Odgovorili s svojim življenjem, če bo treba!

Gubec: Tako čuti moje srce, da se je rodilo prijateljstvo med nami. O Pasanec, o Gregorič, verujta mi: ta veliki čas in velika naša misel nas je mogla storiti močne, da moremo misliti še na kaj drugega, kakor na plug in na vsakdanji kruh. In če se zgodi, da kdo od nas umrje, slava mu! Večna slava v spominu naših otrok! V tistem pa, ki ga bo preživel, naj živi njegov duh dalje in naj ne miruje: živi naj, kakor da bi on sam živel! O, dragi moji, naj se zgodi kar hoče, ostanimo prijatelji, ostanimo močni in Bog bo blagoslovil naše delo! — Gubec, Gregorič in Pasanec se poljubijo. Medtem hodi Gušetič med kmeti in se meni z njimi.

Kmet: Gubec, Matija Gubec naj govori!

Kocjančič: Govori naj, da ga čujemo!

Drugi kmet: Govori naj naš vodnik!

Pasanec: Tiho! Čujte in poslušajte, ko govori Gubec!

Več glasov: Tiho, Gubec govori!

Gubec: Odkrite se, ljudje božji in Boga hvalite, zakaj veliki dan smo doživeli!

Kmetje: Doživeli smo! Bogu bodi hvala! Se odkrijejo. Nehote vstane in se odkrije tudi deček Juri ter posluša.

Gubec: Hvalite ga in prosite, da nam da moči! Da bo naša pest tako močna, kakor naša volja! Da bo naš udarec tako silen, kakor naša jeza! Da bo naš sovražnik tako trpel, kakor smo mi do danes! Prosite ga!

Kmetje: Jezus! Marija! Uslišita nas!

Gubec: Prosite ga! Kaj bomo mi, če ne bo on z nami?!

Kmetje: Jezus, usliši nas! Marija, prosi za nas!

Gubec: Mi smo se vzdignili radi naše stare pravde, od Boga samega nam kmetom postavljene. Zapisana je v knjigah in urbarjih s takimi črkami, da je nobena roka več ne izbriše. Vrgli bomo tedaj tlako in desetino. Tako naj se zgodi, da ne bo nobene uboge gmajne več. Vprašam vas in povejte mi: ali je še kdo med vami,

da bo nadalje prenašal krivico, ali je še kdo, da ne bo prijel za orožje in pobijal tistih, ki nas pobijajo? Če je, naj odide odtod, tu ni več mesta zanj!

Kmetje: Ni ga! Ni!

Gubec: Ali je še kdo, ki ne želi zdravja svojim otrokom, blagoslova svojemu polju in svobode svoji zemlji?

Kmetje: Ni ga!

Gubec: Če je, pokaže naj se!

Kmetje: Ni ga!

Gubec: Najprej udarimo na vojsko bana in stanov, potem pa jo mahnemo naravnost na Slovensko. Od tu gremo do Trsta. Gremo, da ga osvobodimo! Naše ladje bodo po njem plavale in naši mornarji jih bodo krmili! Morje mora biti naše ali pa ga zasujemo s svojimi trupli!

Kmetje: Naše morje! Naše in naših očetov!

Gubec: Dali bomo življenje, če bo treba, zakaj ta naša smrt bo rodila svobodo našim otrokom!

Kmetje: Umrli bomo, če bo treba!

Drugi: Za svobodo naših otrok!

Gubec: Rot'm vas, da prisežete na našo misel! Pri sveti Trojici! Pri kosteh vaših svobodnih očetov!

Vsi: Prisegamo! Prisegamo! Deček Juri ne hote dvigne roko in šepetaje prisega.

Gubec: Prisegajte: Pri naši krvi! Pri naši zemlji!

Vsi: Pri naši krvi, pri naši zemlji!

Gubec: Prisegajte: Pri naši stari pravdi!

Vsi: Pri naši stari pravdi!

Gubec: Stara pravda nam je od Boga dana in on bo vdaril tistega, ki nam je tepta. Kaj mislite, da nam Bog ne bo pomagal?

Kmetje: Bog nam bo pomagal!

Gubec: Kaj niste videli na nebu znamenj, v katerih je k nam govoril? Kaj niste videli treh solnc v treh mavricah?!

Kmetje: Bog je govoril!

Gubec: In tam nad oblaki, ali se ni odprlo nebo?

Kmetje: Bog je govoril!

Gubec: Ali niste videli silne vojske v oblakih?! Bog nam pošilja rešenika! Ali niste videli vojske v oblakih?!

Kmetje: Videli smo jo! Videli smo ga!

Gubec: Prišel bo, taka je moja vera!

Vsi: Kralj Matjaž! Kralj Matjaž!

Gubec: Kralj Matjaž vstaja!

Vsi: Kralj Matjaž!

Gubec: Na pomoč nam prihaja!

Vsi: Kralj Matjaž! Kralj Matjaž!

Gubec: Pojdemo! Hitimo!

Gregorič: Vsi v tabor! Vsi k orožju!

Vsi: Za staro pravdo se borimo! — Vsi odhite na desno. Gregor vstane in gleda za njimi.

Juri: Koliko orožja! Vsak ima orožje!

Gregor zamišljen: Kakor vojaki!

Juri: Ali vi nimate nobenega meča?

Gregor: Čemu mi bo? Jaz ne grem v boj.

Juri: Kaj ste rekli?

Gregor vzdihne in si briše solze: Jure, glej, Jure, jaz sem star . . . berač sem . . . ves nadležen že in brez moči . . . Jure, jaz ne morem!

Juri: Ali nimate nobenega orožja pri sebi?

Gregor izvleče dolg nož: Vidiš ga, imam ga, če je nevarnost! Oster je! — Juri ogleduje nož in molči. Potem gre proti sredini.

Juri: Kaj pravite, ali bo med grajskimi tudi valpet?

Gregor: Kateri valpet?

Juri: Tisti z grada, ki je ubil mojo mater.

Gregor: Seveda bo, gotovo bo! — Juri najde na tleh petelinje pero ter si ga zatakne za klo-buk.

Juri: Pokažite mi vaš nož, striče!

Gregor mu ga da: Pazi, oster je!

Juri ogleduje nož: Ali se more s takim nožem človeka umoriti?

Gregor: Seveda, lahko, saj je nabrušen!

Juri vzame nož in steče na desno: Bog z vami, striče!

Gregor: Kam bežiš, otrok?

Juri iz ozadja: Na vojsko!

(Dalje prihodnjič.)

Listek.

Ciciban. Spisal Oton Zupančič. Izdala in založila „Omladina“. Tiskala „Učiteljska tiskarna“. — Pred meseci sem na tem mestu poročal o Župančičevih ugankah. Hvalil sem jih kot uspelo delo zrelega in odličnega poeta, in če sem ono zbirko po zaslugi hvalil, mi narekuje estetsko uverjenje, da moram Cicibana še posebno hvaliti. Lepe, dobre, na zunaj in znotraj zaokrožene z vso rafiniranostjo, ki postaja preprostost, so vse te pesmi. Tako Veseli koledniki, Žalostni koledniki, Častitljivi koledniki, Dedek Samonog, Otroci spuščajo mehurčke, Postovka itd. Kot posebne umetnine, nenavadno celotne, plastične, zlite v misli in besedi, pa povdarjam Zvonove, Žabe in Ciciban poslušaj očetovo uro, ta s slajšim sklepnim verzom. Pravi konec zbirke dela pesem Naše luči, ki je najgloblja in enači v končni misli z Zvonovi. Poleg teh pa opozarjam še posebe na Uspavanko, ki je vseskozi mila, topla in slovenska, na živo „Postovko“, na plastične Kroparje, na moško narodno povabilo, tudi na Zlato v Blatni vasi in na tisto živahno prozo, ki smo je vajeni po dostavkih in opazkah v Župančičevih pesniških zbirkah. Ciciban je pšenični kruh za srca naše mladine. V njem je zdravje, iskrenost, izrazitost, duhovitost in slovenstvo. Pa tudi ti, gologlavi stariha, se boš pomladil, če boš listal po njem! Zato naj gre po našem svetu in naj se mu odpro vrata bajte in bele hiše. P.

„Družba sv. Mohorja“ je za 1. 1915. izdala sledečih 6 knjig: „Koledar“ za 1. 1916. — „Mesija.“ Spisal Dr. A. B. Jeglič, knezoškof (2. zvezek, str. 161—413). To je konec spisa. Pridejan je zemljevid, ki kaže Jezusova potovanja). — „Zgodovina c. in kr. pešpolka št. 17. Sestavil Dr. Karol Capuder. (Str. 175). — „Zgodovina slovenskega naroda. Spisal Dr. Josip Gruden. (5. zvezek, str. 689—872). — „Slovenske Večernice za pouk in kratek čas. (69. zvezek. Str. 160). — Molitvenik „Pre-sveta Evharistija“. V spomin na XXIII. mednarodni evharistični kongres na Dunaju leta 1912. Sestavil dr. G. R., duhovnik krške škofije. (Str. 319). — Kdor je doplačal 80 h za broš. oziroma 1.40 K za vezan primerek, prejme poleg naštetih knjig še Detelovo „Trojko“, ki jo je ilustriral Iv. Vavpotič. — V „Koledarju“ je na čelu par spisov brez pisateljevega imena (spisal jih je pač društveni tajnik msgr. dr. Val. Podgorc), in sicer: „Benedikt XV.“ in „Volitev novega papeža“, potem „Dr. Adam Heffer, knezoškof krški“, „† Knezoškof ekselencja dr. Jožef Kahn“, „† Pij X.“ — Dr. Vinko Šarabon je priobčil precej obsežen opis o današnji svetovni vojski. Poglavlji o vzrokih vojske in o obsegu vojske sta sestavljeni spretno in opremljeni z bogato statistiko. Opis dosedanjih vojnih dogodkov je podan veči-

noma po pismih raznih slovenskih vojakov in je po tem takim značilen za psihologije teh-le. — Dr. Ivan Pregelj je priobčil šaljivo povest „Novi zvonovi“, ki se ji dejanje godi ob Soči. — Dr. Val. Rožič je napisal nekrolog † prijatelju prof. Štef. Podboju in kanoniku Tomi Kajdižu. — Svetnik Fr. Regalli tolmači „Nove zakonite določbe zasebnega prava“, dr. Al. Homan pa razlaga: „Kako se obvarujemo želodčnih bolezni.“ — Capuderova „Zgodovina pešpolka št. 17“ je izšla nekako ob stoletnici, kar je ta polk kranjski polk. Polk sam je bil ustanovljen 1. 1674., ko je cesar Leopold I. grofu Henriku Reuß-Plauen naročil sestavo posebnega pešpolka. Iz Kranjske se polk rekrutira izza 1. 1817. ter je njega zgodovina v tej knjigi podana do zasedenja Bosne. — Dr. Grudnova „Zgodovina slovenskega naroda“ opisuje v 5. zvezku razširjanje luteranstva na Slovenskem, kmetske punte in protireformacije. Na koncu je poglavje o delovanju redov jezuitov in kapucinov ter o Hrenovem kulturnem delu. Grudnovo delo nudi veliko obilico podatkov, a „narodna“ knjiga v ožjem pomenu besede to ne bo; pisano je bolj za inteligenco nego za ljudstvo. Pisateljev ton je miren, a izbira snovi kaže avtorjevo stališče. Pri škofu Hrenu (str. 860) ni zamolčal, da se je protivil slovenskim pridigam, ki so jih 1. 1615. namesto nemških uvedli jezuiti v svoji cerkvi. Zanimivo je, kako je turški aga v Veliki Kaniži rešil neki spor slovenskih luterancev in kalvincev (1652): „Mi najvišji aga trdnjave Kaniža vam vsem, ki ste v Martijancih, od malega do velikega, dajemo na znanje, ko bode to pismo brali... Razumeli smo vse, kar je v pismu pisano, da naj spada vsak k svoji veri, kalvinec naj vzdržuje kalvinskega predikanta, luteran pa luteranskega... prenašajte zvesto drug drugega, ako ljubite svoje glave. Živite v miru med seboj; tudi oba predikanta naj sta mirna, ker če se bode ta prepirala, plačala bode ta s svojimi glavami...“ — Beletristika letošnjih „Večernic“ je — ne glede na verze — nekoliko boljša, nego je bila zadnja leta. Zastopani so pisatelji Stanko Boc („Zgodba o povišanju“), F. S. Finžgar („Konjička bom kupil“), P. Perko („Na Vrhovih“), Ivo Trošt („Pod Robom“), dr. Ivo Česnik („Pater Gervazij“). Vse pesmi so preračunjene za kmetske razmere: vojak si nadene sam frajtersko zvezdo, da bi na dopustu doma imponiral; — mlad kmetski gospodar si kupi konjička, da bi se s kolesljem peljal po nevesto, a se komaj reši nesreče, ki mu zagrozi vsled te prevzetnosti, ter gre peš na oklice; — „na Vrhovih“ (nekje v Kamniških planinah) se spočetka zdi, da bo junakinja dokazovala istino, da ni dobro z zvijačo iti od doma, a proti koncu stopi „junak“ v ospredje, ki s svojim delom ustvari krasno selišče; — „pod Robom“ na Notranjskem se Šimen

in njegova žena končno uverita, da sta oba kriva, če je njuno posestvo prišlo malone na boben; to spoznanje ju reši iz rok oderuških; — „Pater Gervazij“ je samostanec, ki je pripravljen umreti, če Bog reši dolino ter po silni suši pošle dež; nadajamo se, da je letos dr. Česnik iskreno izviren; lansko leto je tuj južni motiv podal za svojega. Poprečno je beletristika „Večernic“ epigonska. — „Družba sv. Mohorja“ šteje letos 74.314 članov, t. j., za 4047 manj nego lani. Za l. 1916. obeta sledeče knjige: „Koledar“ za 1917; — „Podobe iz narave“ prof. Fr. Pengova; — 6. zvezek Grudnove „Zgodovine“, Detelovo povest iz narodnega življenja „Svetloba in senca“, „Večne resnice“ (sv. Alfonza Liguorija molitvenik).

Nik. Voznik.

Inter arma. Da bi ne bil takrat inseriral v „Zvonu“! Toliko mecenov se je odzvalo, da imam sedaj celo stanovanje polno klubnih stolcev, kakor kakšen spleenast zbiralec, in ker radi svoje kratkovidnosti in drugih napak nisem za bojno fronto in imam izjemoma tudi sicer mnogo časa, presedam z drugega na drugega in se v vsakem teh usnjatih prijateljev nekoliko pogugam in premišljam pri tem ves božji dan brez koristi. Čimdalje bolj nestrpen postajam, nezadovoljen z drugimi in seboj. Musae non silent, še preglasne so... Jej, koliko problemov! Pa vsi z enako cokljo! Kakor Kajnovu prokletstvo je to. Načni katerokoli vprašanje, nobenemu ne prideš na dno: Mal narod, mal narod! Ta zavest te preganja, kakor očitek težkega izvirnega greha, kakor fatum, ki mu ne utečeš...

Kolo kulturnega razvoja je nasilno obustavljeno, meč se je zataknil med prečke kolesa. Pa se baviš z retrospektivo, pregleduješ, skušaš dobiti zgodovinarsko razdaljo od polpreteklih dogodkov, ki si jih doživel pred nedavnim, se jih morda tudi aktivno udeleževal. Baviš si se morda s slovstvom, ali z upodobljajočo umetnostjo, ali tudi s politiko, ekonomijo, drugačnim znanstvenim delom, pedagogijo, z jugoslovanskim vprašanjem. Koliko ti je ostalo v roki vsega tega bogastva? Pinje, kakor v pripovedki o godcih.

Prenehali sta dve reviji, „Veda“ in „Naši Zapiski“, nekaj rokopisov leži pripravljenih po raznih predalih založnikovih za boljši čas, skoraj vse, kar pri nas čita, je na frontah, pod orožjem, ali v bolnicah, ali ujetu, ali pod rušo. Narodno gospodarstvo izgublja svoja tla. V literaturi — gluho molčanje. Že poprej se nismo mogli pohvaliti s posebno produktivnostjo, sedaj pa je kakor zapuščeno polje. Ni sledu o nikakšni podporni akciji, izdaleka podobni češki, da niti ne govorim o Nemcih, ki so zbrali v svojih ogromnih masah bogatega razumništva tisočake mark — ki prirejajo vedno še razstave v velikem slogu. Nismo še našli svojega stališča napram vojni. Ne, napram vojni pač, toda ne napram njenim posledicam. Povsod kup vprašanj. Gospodarskih in političnih se tu niti nočem dotakniti, saj je to že snov za več obširnih monografij. Koliko je še drugega! Na primer: Alkohol. Mnogi si iščejo v njem utehe, drugi utapljajo v njem misli in občutke. Mnogi se ga vzdržujejo. Zopet drugo je vprašanje spolne etike. Priložnostno občevanje, precejšnja moralna podivjanost mnogokje radi kopičenja prebivalstva, radi beguncev, moštva, mnogokje radi tujih armad. Zanimivo je čitati glasove raznih listov, kaj bo z „otroci nasilja“, v Severni Franciji, Galiciji, na Ruskem Poljskem, v Iztočni Rusiji, končno na jugoiztoku in jugozapadu. „Naša Doba“, mnogo nemških in madjarskih revij, cela kopica raznojezičnih dnevnik listov se bavi s tem pro-

blemom. Najmanj se pa bavimo s svojo usodo. Kaj bomo po vojni? Kar smo bili doslej? Hrvatski sabor je manifestiral za slovensko-hrvatsko zajednico. Trst je preko noči premenil svoje lice. Stari dedni sovražnik izleza svoje pohlepne roke na našo Sočo, ki sta nam jo kot našo in samo našo opevala Vodnik in Gregorčič. Ta politični položaj ima tudi kulturno ozadje. Toda zaman iščemo za kakšnim slovenskim — recimo Bartschem, ki nam izkleše in nariše ves ta naš kulturni problem. „Drava čigava je, Soča čigava je?“ V tolikih pogovorih smo se že zjedini, a slovstvo nam ne prinese odseva vse današnje volje narodove, ostati jedin, zjediniti se z bratskim rodом in ohraniti zemljo dedov sebi. Ali smo tako mal narod, da ne zmoremo niti tega?

Kakor nalašč so skoraj istočasno objavila mnoga velika nemška založništva prevod velikega romana „Tyl Ulen-spiegel“ (Tyl Ulen-spiegel in Laman Goldzak, čudovita zgodba njenih junaških, zabavnih in slavnih prigod po Flandriji in drugod.) ki ga je pred več ko polstoletljem v francoščini napisal Flamec Charles de Coster. To je znamenit spomenik, ki ga je rodoljubni Flamec postavil borbi za staroslavno flamsko svobodo proti bistveno tujemu, mrzkemu zavojevalcu, španskemu tiranu Filipu II. in njegovemu stričniku vojvodi Albi. To je čudovit slavospev na junaško borbo za staro pravdo proti brezobzirnemu španskemu podiranju vsega, kar je flandersko-nacionalnega. Kakor iz granita izklesan spomenik stoji to delo pred nami, morda jedino svoje vrste. V dobi, ko je nastalo, še ni ugasnil spomin na velikega Napoleona, ki je iztegal svoje pohlepne roke po rodoviti in sveti zemlji Flanderski. Spomin na staro borbo proti Špancem, na novo proti Napoleonu dviga roman do najvišje vznešenosti slavospeva na narodno svobodo Flandrije in Nizozemske, slavospeva na njuno jedinstvo. Kakor geslo današnjih dni je Tylovo geslo, razodeto mu od duhov:

V vojnem požaru,
med kopji in meči
išči!

Pod smrtjo, razbitki
v krvi in solzah
najdi!

Če sever veže se z zapadom.
bo konec uničevanja,
išči to vez!

Sever je Neerland,
Zapad, pa je Belgija,
vez, — je zajednica,
bratska je vez!

Koncepcija dela je ogromna; najtemnejše sence poleg jarkih luči. Junak ostane mlad celo stoletje, do cilja: Tyl, ki je rojen zajedno s kraljem Filipom 1527, se kot mladenič udeležuje bojev od 1570—1600, kot mladenič doživi pričetkom sedemnajstega stoletja uresničenje svojih sanj, narodne zajednice. Njegova duša in ljubica ž njim, oba večno mlada, kakor ideal jedinstva, on, simbol moči in dela za to jedinstvo, pesnik, did, bard, vojak, agitator, ona, „duša ljudstva“, mila, ljubka, zvesta. Ob tem večno mladem junaku, ki je po stoletnem življenju ravno v svoji najboljši moški dobi, slika Coster narod in dobo, osebe in nrvnost, dogodke in mišljenje tako vestno, kakor da vidimo vse to

na lastne oči, kakor da jih opazujemo, kako jedo, pijo, spe, ljubijo, govore in mislijo, s takim naturalizmom jih riše, kakor nam je naslikal Rembrandt isti narod n. pr. na svoji sloviti, pa redko reproducirani sliki „Flandersko proščanje“.

Kje je slovenski pisatelj, ki nam naturalistično in vestno, s tehniko modernega pisatelja in v narodnem duhu napiše slovensko narodno pesnitev v prozi iz našega srednjega veka?

Slovenskega prevoda Tyla Ulenspiegla nimamo. Morda ga kedaj dobimo, da, moramo ga dobiti, kajti čim bomo čitali Tyla v slovenščini, postane njegovo delo narodno v najboljšem smislu besede. Dokler ga pa nimamo, čitajmo ga v nemščini, ki ne izpremeni njegovega duha. Saj je morda več ko slučaj, da je ravno letos, med svetovno vojno, postalo moderno.

In koliko je tu še drugih problemov! Ob pičli lastni produkciji smo navezani na izbiranje iz kulturnega dela vseh drugih narodov, saj najdemo povsod, i pri svojih sovražnikih, marsikaj dobrodošlega. Mnogokaj bo treba izbirati, toda že sedaj treba misliti na novo gnojenje porušene stavbe medsebojne svetovne solidarnosti. Vkljub povdaranemu nacionalizmu se je velika večina nemških, angleških, francoskih in ruskih znanstvenikov izjavila za neobhodnost takega novega kulturnega dela, kadar bo pogašen sedanji svetovni požar. Če velja to za velike narode s kulturno antarkijo, koliko bolj velja to za nas. Kadar bomo delali bilanco svetovne vojne za Slovence, bomo morda vpisali med Imetek spoznanje, da moramo kulturno in sploh vse delo organizirati po nemškem vzorcu, smotreno, ekonomično, in da moramo dati narodu mnogo, mnogo dobrih prevodov iz raznih jezikov, nekako slovensko Reclamovko, v kateri bo Costerjev Tyl moral dobiti prvo mesto.

Kdor ima časa, da med vojnim gromom premišlja doma o naši bodočnosti, ve, da nam preostane povsod, vsepovsod le jedno, kar je bilo že doslej naše geslo: Delo. In Nada. Prepričan sem, da pride čas, ko nam bo ostalo v roki mesto pinja zlato. Dr. Zober.

Glasbena Matica. 15. jan. t. l. se je vršil sedmi dobrodelni koncert tekom vojne. Izvajala sta ga g. tenorist Josip Rijavec in gđč. pianistka Dana Koblerjeva, oba nekdanja gojenca Glasbene Matice. Glas gospoda Rijavca, že poprej lep in zvočen, je pridobil v zadnjem času izdatno mero moške moči in širine. Pel je poleg opernih arij več pesmi, med njimi Michlovo „Da jo ljubim“ in Lajovčevi „Pesem starca“ in „Iskal sem svojih mladih dni“. Kakor človek tako petje z vso dušo uživa, ravnотako ga teži zavest, da nimamo za pevca ne svojega orkestra, da bi ga spremljal, ne gledišča, da bi v njem pel. Če se spominjamo nazaj ... kakšne svetle čase smo imeli! Lastno filharmonijo, lastno opero ... tudi mi smo bili Trojanci! Zdaj in že par let sem pa je tako, da sam Bog ve kako. Pred leti se je vse razmahnilo, vzcveto, potem je vse venelo, venelo, zdaj so ostala še komaj strnišča. — Gospodična Koblerjeva ima tak klavirski dar, da nas je njena igra zavzela. Igrala je Vitezslava Novaka „Pesmi zimskih noči“, bolj do srca pa je šla občinstvu naravno Lisztova rapsodija št. 13. Kot spremljevalka je bila nad vse mere točna, elegantna in diskretna. Koncert je lepo uspel. Glasbena Matica je edina, ki nam daje v teh časih duševno hrano.

Čopova biblioteka.

Objavlja Avgust Žigon.

Skríta nobéna bílá ní zvézd tí nebá poezíje,
Slédní je bíl tí domáč jézik omíkan, učén.
Stáři Římlján kar svétá je góspód, kar Grecia módra,
Z Láhi Francóz, Španiól, Němic in Albíoníc,
Čéh in Polják, kar Rúš in Ilír, kar ród náš slovénski
Slávnih izmislíl sí bíl čása do tvójšga písánj,
Póлно sí znádnost ímél njíh, Čóp! velíkán učéností,
Tí sí zakláde duhá Krézove bíl sí nabrál.

Prešeren, V spominj Matija Čopa. (1846).

Privatna knjižnica Čopova štela je blizu 4000 zvezkov dragocenih knjig, pisanih v raznih evropskih jezikih. Po smrti njegovi ukupil jo je Kastelec od sorodnikov Čopovih, a potem poprodal knjige na vse štiri vetrove, največ v inozemstvo.

Fr. Levce, Matija Čop. (Zvon 1879/134).

Wenn du dir einen Anzug machen liebest, so werden nur Toren aus Stoffwahl und Schnitt auf deine Art schließen; der Weise schaut in deinen Bücherschrank.
H. v. Weber.

Verzeichniß

Uiber die in dem Verlasse des verstorbenen Herrn Mathias Zhop k. k. Bibliothekars vorgefundenen Bücher; aufgenommen in Folge Auftrages des Hochlöbl. k. k. Stadt- und Landrechts in Krain dtto 17. Juli 835 Nro 5857 Laibach am 19. August 835

Gegenwärtige:

Herr Joseph v. Tappenburg
Austult. als Comissaer

Krißhmann Actuar

Herr Michael Kastellik et } als
Herr Georg Kogmatich } Zeugen

Herr Johann Zhop
Bruder des Erblassers

Herr Dr. Preßhern
laut Vollmacht dtto 14. Juli 835
angewiesener Bevollmächtigter
des Mathias und der Elisabeth
Zhop Aitern des Erblassers.

I.

Griechische Classiker.

1. Aeschili Persae cum commentar. criticis et exeget. ad. Langeus et Pinggerus. 1) Berlin 1825 [1] Octav |
2. Aeschilus von Heinrich Voß | Heidelberg 1826 [1] do. (=8*) |
3. Aeschilus, Prometheus; septem contra Thebas, Persae, Agamemnon Choephoraed. cum not. et gloss. E. J. Blomfiels | Lipsiae 1822 [3] 4te geb. | 8vo |
4. Aeschili dram. von F. H. Bothe | Lipsiae 1805 [1] 8vo |
5. Epistola critica ad Godofr. Germanum de nup. edit. versar. Aeschili E. R. Langeo et G. Pinzgero | Berlin 1825 [1] 8vo |

1) Pravilno: Pinzgerus. Zapisnikar je pisal pričujočo listino po narekovanju, torej po svojem sluhu; odtod v njej takih in enakih napak. A ne mislim jih tu v tej objavi zdržema dosledno popravljati. Dovolj budi, da pridi tu v objavo dokument ves in strogo tak, kakršen je pred mano v rokopisu, po stališču znanstvene akribije vestno z vsemi pomotami in napakami. Delo šele na daljših študij bo potem, da kritično raziskujejo in stvarno ugotovijo vse pomanjkljivosti in netočnosti, vse grehe zapisnikarjeve ali nekritičnosti narekovalčeve, pa da jih znanstveno popravijo — z leti! Toliko tu v izogib nespornostev. K signaturam tiska naj pripomnim le, da pomeni številka v voglatih obkrepajih število zvezkov dotičnega dela.

6. Aeschiles Tragödie in Versmaß der Urschrift verdrückt von Christian Krauß | Leipzig 1822 [2 zus. geb.] 8vo |
7. Aeschilos Choephorae ed Blomfield | Leipzig 1824 [1] 8vo |
8. Aeschilos Eumeniden von H. D. Müller | Göttingen 1833 [1] 4to |
9. Anhang zu Aeschilos Eumeniden von H. D. Müller | Göttingen 1834 [1] 4to |
10. Anthologia lyr. Anacreontea et Anacreontis aliorumque lyr. graec. selecta fragmenta v. Friedrich Mehlhorn. | Leipzig 1827 [1] 8vo |
11. Euripidis Alceſtis cum del. adnot. Monkii acc. emend. G. Hermann | Leipzig 1824 [1] 8vo |
12. Euripidis Bacchae ed. Petrus Elmsbach | Leipzig 1822 [1] 8vo |
13. Euripidis Bacchae rec. G. Hermann. | Leipzig 1823 [1] 8vo |
14. Euripidis drammata rec. (et annot. siglisq. met. instr.) F. H. Bothe | Leipzig 1825 et 1826 [2] 8vo |
15. Euripidis Don rec. G. Herman(n) | Leipzig 1827 [1] 8vo |
16. Euripidis Hecuba et Phoenissae in usum Scholarum v. G. Hermann | Stendaliae 1820 [1] 8vo |
17. Euripidis Heraclidae ed Helmsley | Leipzig 1821 [1] 8vo |
18. Euripidis Medea ed. Elmsley acced. G. Hermann adnot. | Leipzig 1822 [1] 8vo |
19. Euripidis Phoenissae, interpr. add. H. Grotii, graeca cast. adnotat. infr. Scholia subj. L. C. Valkenaer | Leipzig 1824 [2 zus. geb.] 8vo |
20. Euripidis Orestes Hecuba, Phoenissae et Medea ed. R. Porſon A. M. | Leipzig 1824 [4 zus. geb.] 8vo |
21. Euripidis Iphigenia in Aulide von Gottf. Hermann | Leipzig 1831 [1] 8vo |
22. Euripidis Iphigenia taurica von G. Hermann. | Leipzig 1833 [1] 8vo |
23. Euripides Phoenikerinnen von H. Knebel | Gießen 1821 [1] 8vo |
24. Index of the principal words which occur in the Medea of Euripides as edited by Porſon | London 1824 [1] 8vo |
25. Sophoclis Ajax von Ch. August Cobeck | Leipzig 1809 [1] 8vo |
26. Sophoclis tragoediae septem ed. Rich. F. Phil. Brunck | Straßburg 1786 [4] 8vo |
27. Sophocles Oedip in Coloniae erklärt von H. Hecker | Passau 1826 [1] 8vo |
28. Sophoclis Oedip in Coloneo cum schol. vetust. et suis com. ab C. Raisigio Thuringo. | Jena 1820
Reisigii Thuringi coment. in Soph. Oed. Col. addita enarrat. integri. | Jena 1823
Reisigii comment. crit. d. Soph. Oedip. Coloneo | Jena 1822 [3 zus. geb.] 8vo |
29. Sophoclis tragoediae rec. et brev. not. instrux. von G. Hermann et Erfurdt. | Leipzig 1822-25 [7] 8vo |
30. Sophoclis Oedipus Colon. edit. Elmsley Peter | Leipzig 1824 [1] 8vo |
31. Sophoclis Trachiniae graecae. ed. Ernst. Grodeck | Wilnae 1808 [1] 8vo |
32. Sophoclis tragoediae von Gottlieb Carl Schneider | Weimar 1823, 25—26. [4] 8vo |
33. Sophoclis Oedipus tyrann. ed. Peter Elmsley A. M. | Leipzig 1821 [1] 8vo |
34. Sophoclis Ajax ab H. L. Julio Billerbeck | Göttingen 1824 [1] 8vo |
35. Sophocleae quaestiones ab Aug. Ludov. Wilhelmo Jacob | Warschau 1821 [1] 8vo |
36. Sophoclis Phylactetes v. L. P. R. Matthei | Altonae et Lipsiae 1822 [1] 8vo |
37. Sophoclis Philoctetes edit. Buttmann | Berlin 1822 [1] 8vo |
38. Conspectus metrorum, quibus Sophocles in septem tragoe-diis usus est, von Eduard Wunder | Leipzig 1825 [1] 8vo |
39. Adversaria in Sophoclis Philocteten v. Eduard Wunder | Leipzig 1823 [1] 8vo |
40. Sophoclis trachiniae et recensiones Brunkii v. Heinrich Ludwig Julius Billerbeck | Hildesiae 1801 [1] 8vo |
41. In Sophoclis trachinias comment. confc. von H. L. J. Billerbeck | Hildesiae 1801 [1] 8vo |
42. Sophoklis Tragödien überſetzt und erläutert v. Georg Thudichum | Leipzig 1827 [1. Bd. 1. Th.] 8vo |
43. Sophoklis Tragödien überſetzt von Carl Wilhelm Ferd. Solger | Berlin 1824 [2] 8vo |
44. Sophoclis Philoctetes graece von Gottfr. Ernst Grodeck | Wilna 1806 [1] 8vo |
45. The Oedipus rex of Sophocles v. John Brasse | London 1829 [1] 8vo |
46. Kritische Verſuche über Sophoklis Tragödien von Johann Fröhlich | München 1823 [1] 8vo |
47. Sophoclis tragoediae a Eduard Wunder | Gotha & Erfurth 1831 et 1832 [3 Hfte] 8vo |
48. Euripidis tragoediae von Aug. Jul. Edm. Pfing | Gotha et Erfurth 1830, 31 et 34 [1 vol 6 vol 2 Hfte] 8vo |
49. Aristophanis Plutus comedia v. Tiberius Hemſterhuis | Leipzig 1811 [1] 8vo |
50. Aristophanis Plutus comoedia v. Geophilus Christ. Harles | Nürnberg 1776 [1] 8vo |
51. Aristophanis nubes cum scholiis a Gottfr. Hermann | Leipzig 1830 [1] 8vo |
52. Aristophanis comoediae a Phylip. Lavernicus | Leipzig 1824 [1] 8vo |
53. Aristophanis comoediae v. Friedr. Heinr. Bothe | Leipzig 1828 29, 30. [4] 8vo |
54. Aristophanes v. Joh. Heinr. Vofs | Braunschweig 1821 [3] 8vo |
55. Sophokles Antigone überſ. mit Erl. v. Friedr. Säger. | Hildes 1829 [1] 8vo |
56. Poetae scenici graeci von Wilhelm Dindorfius | Leipzig u. London 1830 [1] 4to |
57. Homeri opera omnia cum not. Samuelis Klarkii ed. J. O. August Ernelt | Leipzig 1824 [5] 8vo |
58. Homeri Ilias ed. Franc. Spitzner Saxo | Gothae et Erfordiae 1832, 33 1834 [3 Hfte vol 1] 8vo |
59. Homeri Ilias graece et latine ed. M. Joan. Georgii Hageri | Chemnitz 1778 et 1809 [2] 8vo |
60. Homeri Odysaea ed. M. Joan. Georgii Hageri | Chemnitz 1784, 85 [2] 8vo |
61. Gliemann gram(m)atiſche Erklärung des 1. Buches der Odyssea v. F. W. Gliemann | Berlin 1826 [1] 8vo |
62. Homeri Ilias graece et latine ex recens. Samuelis Klarkii ed. Samuel. Patrik | Hauniae et Lipsiae 1786 [1] 8vo |
63. Homeri Ilias et Odysaea a Tauchnitz | Leipzig 1819 [4 Bde in 2 zus. geb.] 8vo |
64. Homeri Odysaea graece ed. Eduard Laeve | Leipzig 1828 [2] 8vo |
65. Homeriſche Hymnen überſetzt mit Anmerkungen v. Conrad Schwenk | Frankfurt a. M. 1825 [1] 8vo |
66. Hymne an Demeter überſ. und erläut. v. H. Vofs. | Heidelberg 1826 [1] 8vo gr. |

(Dalje prihodnjić.)

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17

Koleša

iz prvih tovarn
Avstrije:

Dürkopp, Sty-
ria, Waffenrad

Šivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletanje

(Strickmaschine)

Izborna kon-
strukcija in ele-
gantna izvršitev
iz tovarne v Lin-
cu. Ustanov-
ljena leta 1867.

Vezenje pouču-
jemo brezplač.

! Adlerjevi pisalni stroji. !

Ceniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

L. M. ECKER - LJUBLJANA

KOLIZEJSKA ULICA 3. — USTANOVLJENO 1861.

Vodne inštalacijske naprave vsake vrste, na-
peljava v hiše, zveza z obstoječimi vodovodi,
premembe in vsakeršne poprave. — Zgradba
stranišč in kopelnih naprav. — Strelvodne
naprave po izkušeni sestavi.

Vsakovrstna stavbinska kleparska dela iz po-
ljubnega gradiva. — Zaloga strešnega laka,
cementa in strešnega lepa v najboljši kako-
vosti. — Najcenejša izvršitev lesno-cementnih
streh in pokrivanja s strešnim lepom.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo
tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice: —
Trst, Celovec, Split, Sarajevo,
Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000.000.
Delniški kapital K 8,000.000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh
vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem,
prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarov-
anja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; de-
narne in hranilne vloge na tek. račun ali na
vložno knjižico.

Opravišče c. kr. razredne loterije.

Vložen denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4 $\frac{1}{2}$ % čistih

Do K 10,000.— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno pre-
moženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron.
Zamenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Pro-
daja in kupuje devize in valute. Daje predkupne na vrednostne listine
pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje menice. Borzna na-
ročila za dunajsko in inozemsko borzo izvede točno in ceno. Nakas-
nice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem.
Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: Kmetška posojilnica Ljubljana. :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
milijonov

Ljubljanske okolice

r. z. z. n. z. v Ljubljani — obrestuje
hranilne vloge po

4³/₄ %

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.
Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

Koncem leta 1915 je imela vlog K 48.500.000.—
Rezervnega zaklada 1.330.000.—
Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂ %

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji
pod kontrolo

o. kr. deželne vlade.

Za varčevanje ima vpeljane lične

domače hranilnike.

Posoja na zemljišča in poslopja na Kranjskem proti
5¹/₄%, izven Kranjske pa proti 5¹/₂% obrestim in
proti najmanj ²/₄% odplačevanju na dolg.

Ljubljana, Prešernova ulica šte. 3.

Največja slovenska hranilnica!